A 12. 809.

J. Parijõgi.
Külaliste leib.

Arhiiv

PÄRNUGI KUULISTE LEID

A.12.809.

J. PARIJÕGI

KÜLALISTE LEIB



EESTI KIRJANDUSE SELTSI KIRJASTUS

A. 12. 809.

KÜLALISTE LEIB

J. PARIJÕGI

KÜLALISTE LEIB

JA TEISI

EESTI MUINASJUTTE

H. MUGASTO ORIGINAAL-PUULÕIKED

ENSV R. Kirjandusmuuseum
Ef. 14.764
RAAMATUKOGU

EESTI KIRJANDUSE SELTSI KIRJASTUS
TARTU, 1933

ENSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nim.
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu
80598
Eesti Rahva Muuseum
1733:1018
Arhiivraamatukogu

G. ROHT'I TRÜKK, TARTUS 1933

Jutuõhtud pirrutule valgel.

See oli siis, kui vanavanaisa oli alles poisike.

On neljapäeva õhtu. Rehetare ahjus hõõguvad viimased söed, suits on välja läinud ja uks suletud, ainult õrna vinetist heljub veel parte all leitseaugu poole. Ahjurindel põleb pird, heites ebaühtlast valgust suitsunud seintele ja partele.

Täna ei tehta tööd, sest on neljapäeva õhtu. Ema ei ketra, vanaema ei koo vööd ja vanaisa on torganud poolelivoolitud puulusika seinaprao vahele. Istutakse kolde ees pirrutule ümber ja aetakse vaikselt juttu. Aegajalt käib rehetare uks, sisse astub mõni poiss või tüdruk naabertalust — tulevad sinna neljapäeva õhtut veetma ja videvikku pidama. Nüüd kõneldakse päevaseist sündmusist ja heidetakse nalja. Viimaks hakkavad noored paluma vanaisa:

„Jutusta meile mõni vanaviisi jutt!“

Vanaisa tõrgub vastu:

„Ei tule midagi meelde... olen juba kõik ära jutustanud...“

„Tead küll,“ paluvad lapsed. „Jutusta kodukäijatest või haldjatest või näkkidest. Jutusta nüüd!“

Mõninga puiklemise pääle jääb vanaisa nõusse ja alustab veniva häälega juttu metshaldjast. Nüüd jääb rehetares kõik vaikseks, ainult pirru praksumist ja kilgi

laulu on kuulda vanaisa jutu sekka. Lapsed kuulavad suud ammuli, nagu tahaksid neelda iga sõna, mis tuleb vanaisa suust. Aeg-ajalt uuendatakse pirdu ahjurindel... siis hakkavad tantsima pikad varjud seintel ja nurkades, just nagu liigutaks end sääl keegi. Nüüd peatub vanaisa jutus ja ütleb pojapojale:

„Too mulle õige esikust kibuga kalja, suu kuivab."

Pojapoeg läheb, kuid püüab ühe kõrvaga kuulata, mis vanaisa edasi räägib. Külmas ja poolpimedas esikus käivad judinad üle selja: kui nüüd mõni säärane tuleb!

Kui vanaisa selle jutu lõpetab, peab jutustama veel ja veel, kuni väsib. Lõpuks laulab vanaema mõne vana laulu ja kuulajad annavad üksteisele mõistatisi. Siis käib peremees väljas ja lausub tagasi tulles:

„Tähed näitavad juba kesköödi, peab minema puhkama."

Võõrad lahkuvad, teised hakkavad magama heitma. Pojapoeg ronib ahjule vanaisa kõrvale ja küsib:

„Kust sa tead nii palju jutte?"

„Eks ma ole kuulnud oma vanaisalt ja isalt," seletab ta ja kohendab pääalust.

„Kust teadsid sinu vanaisa ja isa?"

„Eks nad kuulnud jälle oma isadelt. Nii ikka põlvest põlve. Kui sina suureks saad, siis jutustad jälle oma lastele minult kuuldud jutte."

Nii peeti vanasti jutuõhtuid. Nüüd neid enam ei peeta, nüüd on raamatud, ajalehed ja raadio. Aga vanad muinasjutud ei ole kaduma läinud, nad on kirja pandud, ja praeguse põlve lapsed võivad neid lugeda raamatuist.

Külaliste leib.



ord oli suur ja jõukas talu. Kari oli suur ning rammus ja salved olid nii vilja täis, et talul oli ikka kahekolme aasta leib ees. Sääl talus käis palju külalisi. Perenaine võttis neid kõiki lahkesti vastu — jatkus leiba omadele, jatkus külalistele.

Viimaks tüdis perenaine külalistest. Hakkas mõtlema: „Küll oleks hää, kui külalisi ei käiks, saaks ise rohkem töö juures olla ja see, mis külalised ära söövad, jääks kõik järele.“

Läks siis targa käest nõu küsima, kuidas külalistest lahti saada. Tark õpetas: „Võta aidavõtmed, viska need aida ukse eest kolm korda üle katuse aida taha, ise hüüa: „minge külalised ja külaliste rabi *) !“ Küll siis külalised kaovad.“

Perenaine läks koju, võttis aidavõtmed, viskas need kolm korda aida ukse eest üle katuse aida taha ja hüüdis igakord: „Minge külalised ja külaliste rabi!“

---

*) Kaapekakk.



Perenaine läks koju, võttis aidavõtmed, viskas need kolm korda aida ukse eest üle katuse.

Sellest ajast pääle kadusid talust kõik külalised, ükski ei tulnud enam. Aga nüüd polnud laudas enam karjaõnne ja vili ikaldas iga aasta. Viimaks olid salved tühjad ja nälg tuli majja, perenaisel polnud endal midagi süüa ega perele anda.

Läks siis perenaine jälle targa juurde oma häda kurtma ja nõu küsima. Tark ütles: „Kes külalistele annab, sel pole iialgi puudust, sest külaliste osa on ju ka loodud. Sa enam külalisi ei tahtnud, seepärast pidin külaliste leiva ühes külalistega ära saatma."

Nüüd hakkas perenaine tarka paluma, et see jälle nii teeks, et külalised tagasi tuleksid. Enam ei pahandaks ta kunagi nende üle.

Tark õpetas jälle: „Kui nüüd koju lähed, siis võta aidavõtmed, viska nad kolm korda aida tagant üle katuse aida ukse ette ja hüüa igakord: „tulge külalised ja külaliste rabi!" Küll siis külalised tagasi tulevad."

Perenaine läks koju ja tegi kohe targa õpetuse järgi. Võttis aidavõtmed, viskas need kolm korda aida tagant üle katuse aida ukse ette ja hüüdis: „Tulge külalised ja külaliste rabi!"

Kohe hakkasid külalised talus käima. Ja oli perenaisel jälle karjaõnne, vili kasvas põllul, mõne aastaga olid salved taas vilja täis. Oli leiba omadel ja jatkus külalistele. Varsti oli talu veel jõukam kui enne.

Nälg.



alusse tulnud uus peremees. See olnud küll suur ja tugev mehekolakas, aga igavene laiskvorst, pole viitsinud midagi teha. Aelnud päevad otsa ahju pääl või logelnud õues.

Seda näinud nälg ja tulnud tallu. Esiteks vaadanud tänavalt, siis uidanud õues ringi, pärast läinud tarre. Asunud viimaks parsile, heitnud sinna magama, jalad rippunud parte vahelt alla.

Nüüd lagunenud majas kõik riistad, põllud jäänud sööti, aiad langenud maha ja inimestel pole olnud midagi suhu panna.

Mees hakanud nälga ära ajama — ei nälg tee väljagi, põõnutab päälegi parsil ja kooditab kondiseid jalgu. Viimaks kurtnud mees naabritele oma häda: „Nälg tuli tuppa ega taha enam kuidagi ära minna.“

Naabrid andnud mehele nõu tööle hakata, siis minevat nälg ära.

Siis mees hakanudki majas hoolega tööle, parandanud riistu, kohendanud sängisid ja teinud ustele uued põõnad. Nüüd pole näljal majas enam

midagi teha olnud, läinud toast välja ja asunud lehmalauta. Ka sinna läinud peremees järele, kohendanud sõimesid ja hakanud hoolega talitama. Siis läinud nälg ka säält ära ja hakanud taas luusima õues ning põldudel. Igale poole läinud aga peremees oma tööga järele. Viimaks pole näljal enam mujal asu olnud, kui läinud aiamulkudele kükitama ja vahtima. Peremees teinud ka aiamulgud üles. Nüüd pole näljal enam kuski asupaika olnud ja lahkunud talust. Vaadanud küll veel tänavalt tagasi, aga siis läinud sinna kaugele, soomülgaste vahele.



Leivajatk kadus.



anasti elanud ühes vaeses saunahurtsikus lesknaine oma kahe lapsega. Naine käinud külas päeviti tööl, toitnud ennast ja lapsi nii hästi-halvasti kui saanud — paljuke see üksik lesknaine ikka jõuab! Lapsed olnud alles väikesed, pole neist olnud asja mingile tööle. Sääl jäänud aga ema ühel päeval raskesti haigeks — kes teab, kus enese raske töö juures ära venitas —, ja mõne päeva pärast surnudki ära.

Nüüd tulid lastele rasked päevad. Mõneks päevaks jatkus leiba, siis oli otsas — paljuke sel vaesel lesel tagavara oli! Lapsed otsisid üles viimased koorukesed ja sõid ära kõige väiksemad raasukesed, kuid kõht jäi ikka tühjaks. Istusid siis ema sängi ette ja hakkasid haledasti nutma.

Kui nad nii juba kaua olid nutnud, tuli hall vanamees tuppa nende juurde ja küsis:

„Mis teil viga, lapsed, et nii haledasti nutate?“

„Ema suri ära, ja meil pole midagi süüa,“ kaebasid lapsed. „Kõhud on tühjad.“

„Kas teil siis emast enam midagi toidupoolist järele ei ole jäänud?“

„Ei ole, kõik on otsas.“

Hakati siiski otsima ja leiti kapinurgast tükike leiba ja ühe vana anuma põhjast pihutäis jahu. Sellest keetis hall vanake putru — sai suure vaagna täis —, tõi leiva kõrvaseks, pani lapsed sööma ja õpetas:

„Igakord kui söönud olete, lakkuge lusikad ilusasti puhtaks ja leivaraasukesed, mis üle jäävad, pange targu paigale, — siis ei lõpe toit. Aga seda ma teile veel ütlen ja kõvasti keelan, et lusikaga ei tohi kunagi kausi äärele koputada, — siis kaob kohe leivajatk ja lõpeb viimne toiduraas.“

Siis läks hall vanake ära.

Nüüd oli lastel hää põli — puder ei lõppenud kausist ja leib kapist. Ainuke mure oli — järelejäänud raasukesed hoolega ära korjata ja alles hoida, sest nendest see uus leib igakord tuligi.

Ühel hommikul, kui lastel juba kõhud täis olid, ütles noorem:

„Ma õige koputan lusikaga kausi äärele.“

„Ära koputa!“ keelas vanem. „Siis kaob leivajatk ära.“

Sedaviisi siis jäigi. Teisel hommikul hakkas noorem jälle ütlema, et tema koputab aga kausi äärele. Vanem õde ei jõudnud veel keelatagi, kui noorem lõigi kolm korda lusikaga kausi äärele.



Nüüd oli lastel hää põli.

Esiteks ei olnud midagi, aga kui kauss tühjaks sai, ei tulnud enam uut putru asemele ja leivaraasukestest ei kasvanud uut leivatükki.

Nüüd istusid lapsed jälle ema sängi ette ja hakkasid nutma, et hall vanamees tagasi tuleks ja nende leiba uuesti jatkaks, aga hall vanake ei tulnud tagasi.



Sant.



uleb kord laupäeva õhtul vana sant külla. Ta on väga hädine ja vilets, suure vaevaga komberdab kepi najal edasi. Läheb esimesse tallu ja palub:

„Lubage vaesele sandile öömaja ja paluke leiba.“

Ihne perenaine vastab:

„Ei meil ole öömaja anda, ja suid on omalgi palju, kes leiba tahavad.“

Sant läheb teise tallu, palub taas öömaja ja suutäit leiba. Ka sääl ei anta midagi, saadetakse edasi. Sant käib läbi kogu küla, kuski ei võeta teda öömajale ega anta palukest leiba. Viimaks tuleb kõige jõukamasse tallu ja palub jälle:

„Andke vaesele sandile öömaja ja paluke leiba!“

Jõukas perenaine ütleb:

„Ei meil ole ruumi, mine aga edasi. Ja leiba ei täi ka igale hulkujale anda.“

Kurvalt läheb sant uksest välja.

Teenija-tüdrukul tuleb hale meel vanakest nähes. Tasakesi läheb ta välja ja juhatab sandi sauna.

„Ehk saad siin ööd olla“, ütleb tüdruk, „saun vihtlemisest veel soe.“

Veidi aja pärast läheb tüdruk jälle sauna ja viib sandile tükikese leiba.

Sant tänab teda ja ütleb:

„Vaata, kas see on leib.“

Tüdruk vaatab — ei ole leib, on sai.

Nüüd ütleb sant:

„Pea aga see endale, ei minule ole midagi vaja. Mina olen see, kes kõikidele annab. Tahtsin aga katsuda, kas siit küla rahvas vaestele ka midagi annab. Sina oled ainuke, kes mulle midagi andis. Ja selle eest ei pea sul eluajal millestki puudu olema.“

Tüdruk läheb tuppa ega julge pererahvale sandist sõnagi kõnelda. Kui teisel hommikul jälle sauna läheb santi vaatama, on sant kadunud.

Aga sel tüdrukul ei olnud kogu eluajal millestki puudust, ei päävarjust, leivast ega riidest.

Kuidas mees varastamise maha jättis.



inu vanaisa teadis kõnelda, et kui tema poisike olnud, siis elanud Vaaraku küla taga üksikus talus mees, kellel olnud paha mood teiste oma näpata. Kõik hakanud talle näppu, mis kuski vähe ripakil olnud. Sõitnud küla põldude vahel, siis võtnud ikka vihu või kaks võõrast vilja ja peitnud oma vankrisse teki alla. Vooris käies varastanud teiste hobuste eest heinu ja kaeru, kord on tabatud koguni Rebasnõmme Jaagu leivamärsi kallalt. Veskil olnud temaga päris häda — näpanud siit kotist ja säält kotist. Küll on naabrid teda hurjutanud ja karistanudki, midagi pole aidanud. See olnud tal kohe nagu haigus ega ole ta sellest kuidagi lahti saanud. Kui muud pole näppu hakanud, võtnud naabri õuest puupulga või vitsarao ja toonud selle ära.

Kord tulnud mees hilja õhtul laadalt ja näinud tee ääres puu najal täistopitud heinakotti. Kohe tulnud mehel himu see ära võtta. Vaadanud vilksti ümber — kedagi pole lähedal nägemas olnud. Roninud siis vankrilt maha, tahtnud koti



Kott käänanud mehe maha ja asunud ise põigiti pääle.

kaenlasse võtta ja ära tuua. Nüüd olnud aga lugu lahti! Kott käänanud mehe maha ja asunud ise põigiti pääle, olnud nii kõvasti mehe pääl, et mees pole kuidagi alt ära pääsenud, küll rabelnud siia ja sinna. Mitu tundi rabelnud. Siis hakanud viimaks kotti paluma ja lubanud varguseameti hoopis maha jätta, kui aga nüüd eluga pääseks.

Siis lasknudki kott mehe lahti, ja sest ajast pääle pole mees enam võõrast vara puutunud. Kui vahel tulnudki vargusehimu pääle, saanud sellest kohe lahti, kui heinakotti meelde tuletanud.



Kuidas poiss vandumise järele jättis.



Sepa peremehel oli sulane — ise alles noor poisinolk, aga vali vanduma, kui vähe midagi oli. Ega tema suust kunagi mõistlikku juttu kuuldud, ikka oli teine-kolmas sõna kurjast. Mõnikord vandus tulist kurja, nii et suu suitses. Küll pahandasid poisiga peremees ja perenaine, hurjutasid naabridki, aga poiss ei saanud lahti halvast moest.

Ühel päeval sõidab peremees sulasega üle soo Viina-Märdi veskile. Peremees sõidab ees, poiss oma koormaga mõnisada sammu järel. Mõlemad kõnnivad ree kõrval maas. Korraga vajub poisi jalg läbi lumekamara soo sisse. Kohe hakkab poiss vanduma, et mis, pagan, see on, et soo sisse vajud! Ja nüüd ei pääse poiss enam paigast, kisub ühe jala välja, teine vajub sisse. Ja eemalt tuleb suur must kogu, keerleb ümber ree, moondub pärast tulekuuliks ega lase poissi kuhugi. Mida rohkem poiss vannub ning manab, seda sügavamale vajuvad jalad. Viimaks hakkab peremeest appi hüüdma. Peremees tuleb tagasi, näeb küll, et poiss soo sees hädas, kuuleb ta vandumist, aga

seda ei näe, et tulekera tantsib poisi ümber. „Mis sa ometi vannud!“ hüüab peremees eemalt. „Vajud sedaviisi läbi soo maa põhja.“

Poiss jätabki vandumise — kohe kannab teda lumekamar ja kaob tulekuul. Siis hakkab poiss peremehe kõrval edasi minema, ei usalda sõnagi rääkida, ise väriseb kogu kehast.

Aga sellest ajast pääle ei tulnud enam vandesõna poisi suust.



Kuidas tööjõud kadus.



ana Sirgu Peet oli igavene ihnuskael ja kraapija. Perel ei olnud tema juures hõlpu, kihutas taga vara hommikust hilja õhtuni. Ei andnud ta kellelegi õiget puhkeaega ega söögitundi. Teinekord pidid töö juurde minema leivapala suus. Ei peetud Sirgul neljapäeva õhtut ega lastud laupäevalgi varem töö juurest ära, tuli rahmeldada suure pimeduseni.

Ühel laupäeval võeti kogu perega järve luhas loogu. Rehad välkusid mis võisid, aga vana Peet kihutas ikka taga. Juba vajus päike madalale, naabrid lõpetasid töö ja läksid laupäeva õhtule, aga Sirgu omadest ei tohtinud keegi õhtulejäämisest hingatagi. Isegi keelt kastma järve äärde ei lubanud Peet kedagi. Tal oli endalgi suur janu, kuid ei raatsinud töö juurest lahkuda, näris aga huuli ja rahmeldas loogu võtta.

Korraga kuuldi järve põhjast imelikku paugutamist, just nagu oleks mitu puuseppa sääl tööd teinud. Siis tuli järvest noor naisterahvas, pott käes, ja pakkus heinalistele juua. Esiteks jõi vana peremees ise, siis võtsid ka teised heinalised. Oli hää hapu taar. Nüüd küsisid heinalised:

„Mis sääl järves paugutatakse?“

„Sääl lüüakse rattaid kokku,“ vastas naisterahvas.

„Mis rattaid?“

„Tööjõu äraviimise rattaid. Nendega viiakse tööjõud ära neilt, kes laupäeva õhtul pääle päeva tööd teevad.“

Seda üteldes võttis naisterahvas kaljaanuma ja kadus järve. Nüüd kuulsid kõik, kuidas järve poolt sõideti müdinal just nagu suurte ratastega üle Sirgu heinamaa loovõtjate vahelt läbi. Keegi ei näinud midagi, aga müdinat kuulsid kõik, kuidas see käis üle heinamaa ja kadus jälle järve. Kõik jäid rehavarte najale seisatama ja kuulatasid imelikku müdinat.

„Noh, mis te vahite ammuli sui!“ hüüdis vana peremees. „Selle nurga võtame täna veel loost üles.“

Kõik hakkasid jälle tööle, kuid töö ei edenenud põrmugi, tööjõud oli täiesti kadunud. Kas tõmbasid rehaga või ei tõmmanud, see oli ükskõik: heinamaa tükk ei vähenenud.

Ja nüüd hakkas Sirgu omadel minema kõik tagurpidi, iga tööga jäädi teistest maha, ehk küll vana Peet nüüd veel enam sundis kui enne — tööjõud oli ära viidud. Asi ei paranenudki enne, kui Sirgul sai peremeheks noor Peet, vana Peedi poeg. See laskis jälle perel pidada neljapäeva õhtuid ega teinud laupäeviti üle päeva tööd. Siis tuli tööjõud vähehaaval tagasi.

Mehe pärisõnn.



ord elasid naabruses kaks meest. Mõlemal olid ühesuurused talud, aga üks oli rikas, teine vaene. Rikas tegi tööd parajasti, kõik õnnestus ta käes; vaene algas enne päikesetõusu ja lõpetas hilja õhtul, kuid midagi ei läinud tal korda. Mis ta õhtul naabrist ette jõudis, seda tegi naaber järgmisel päeval kerge vaevaga tasa. Naabril olid alati salved vilja täis, vaene pidi aga lisa tooma magasiaidast.

Ühel õhtul mõtles vaene mees:

„Katsun õige ka öösiti tööd teha, ehk jõuan sedaviisi naabrile järele.“

Rakendas uuesti härjad adra ette ja läks taas väljale kündma. Jõudis vaoga naabripõlluni ja märkas, et ka sääl keegi künnab.

„Kas sa näed“, arutas mees, „ka naaber öösi väljas. Sellest see rikkus tuleb.“

Pidas härjad kinni ja läks naabrit vaatama. Ei olnudki naaber ise, hall vanamees oli, kes kündis paari hallide härgadega.

„Kes sa oled?“ küsis mees poolkohkunult. „Hää vaim või paha vaim?“

„Ei ole kumbki“, vastas hall vanamees, „olen naabri õnn.“

„Imelik küll“, kurvastas mees, „naabri põllul töötab tema õnn, minul ei ole õnne.“

„Sina ei tunne oma õnne,“ õpetas nüüd võõras. „Mine homme õhtul kopli suure kase alla, sääl näed oma pärisõnne.“

Järgmisel õhtul läks vaene naaber kopli suure kase alla ja jäi ootama oma õnne. Kesköö paiku nägi kase ladvas halli mehikest, kelle ümber surusid sääsed. Hall mehike mõõtis ja kaalus neile midagi kätte.

Mees vaatas võõra tegevust tükk aega päält, kuni see kase ladvast kadus. Siis hakkas kodu poole sammuma ega mõistnud midagi arvata. Viimaks mõistis: naabri õnn on põllutöös, tema õnn on kauplemises — mida see mõõtmine ja kaalumine muud tähendas.

Kohe andis mees talu käest ja asutas poe. Kuidas hakkas nüüd kõik hästi minema! Mees ei võinud arvatagi, et ta nii osav on kauplema. Rikkus kasvas silmanähtavalt, ei olnudki vaja enne päikese tõusu tõusta ega pärast loojaminekut tööd teha, kõigega saadi hakkama parajasti töötades.

See tuli kõik sellest, et mees oli leidnud oma pärisõnne. Mees jäi osavaks kaupmeheks surmani, ja tema suguvõsas oli mitu põlve häid ning jõukaid kaupmehi.

Paradiisilind.



itu-mitu sada aastat tagasi peeti kord ühes talus pulmi.

Söögilaua taga ütleb isa oma väikesele pojale:

„Mine aeda ja too mulle üks õun!“

Poiss läheb aeda, võtab puu küljest õuna ja tahab tuppa tagasi minna. Sääl märkab aga aia ääres pihlaka oksal väikese linnukese, kes imeilusasti laulab. Poiss seisatab ja jääb kuulatama seda ilusat laulu. Nüüd tõuseb lind lendu, laskub teise puu oksale ja laulab sääl. Poiss läheb järele, kuid lind tõuseb säältki lendu ja läheb kolmanda puu oksale. Poiss läheb ka sinna järele ja kuulatab silmapilgu.

Siis tuleb talle aga meelde, et peab isale õuna viima. Kohe pöördub ta ümber ja hakkab minema toa poole. Nüüd on aga imelik — poiss ei tunne ära ühtegi kohta. Sääl, kus enne oli lagendik, mühab nüüd põline mets; kus enne olid suured puud, lainetab rukkipõld. Aed on sootuks teissugune, ait, laut, maja — kõik hoopis võõrad. Võõrad inimesed kõnnivad õues, keegi ei tunne

poissi ega tunne tema kedagi. Riidedki on teissugused ja keelemurre võõras.

Poiss küsib oma isa järele, keegi ei tea midagi; ka naabrid pole sellenimelisest mehest midagi kuulnud. Minnakse kirikuõpetaja juurde; see vaatab vanadest kirikuraamatutest järele — jah, enam kui kolmesaja aasta eest on sääl talus küll sellenimelisi inimesi elanud, aga nüüd puhkavad nad ammu mullas ja nende suguvõsagi on otsa lõppenud.

Kui poiss seda kuuleb, hakkab ta silmanähtavalt vananema: saab esiteks noormeheks, siis keskealiseks, siis vanaks ja õige vanaks tudikeseks. Ja siis langeb kokku ega jää tast muud järele kui kamalutäis tolmu.

See poiss oli kuulatanud paradiisilinnu laulu, seepärast ei pannud aega tähele.



Võõras kuld.



ord hukkus Nõva rannas suure tormiga võõramaa laev. Lõi laeva päris pilpaiks, mehed katsusid lauatükkidel ujudes randa pääseda. Sellelt laevalt uhtusid lained ühe suure tünni randa, mis oli ääreni kulda täis. Enne veel, kui merehädalised jõudsid randa ujuda, leidis selle vaadi Päraküla vanamees. Läks kohe koju, rakendas oma tõmmud härjad vankri ette ja sõitis kullatünni ära tooma. Laevamehed nägid küll merelt, et kullavaat on rannas ja vanamees vinnab seda vankrile, kuid ei saanud midagi parata. Pidasid siis meeles tõmmud härjad ja musta koera, et nende järgi otsivad pärast mehe üles.

Jõudsidki mehed viimaks suure vaevaga randa ja hakkasid otsima kullaviijat. Päraküla vanamehe õues nägidki kahte tõmmut härga ja musta koera. Läksid siis sisse ja hakkasid kulda tagasi nõudma. Vanamees oli jõudnud kullatünni ära peita aita ja salgas kõik maha. Tema pole rannas käinud ega nende kulda näinud — mis kulda nad nõuavad? Tehku aga, et minema saavad!

Siis vihastusid võõrad mehed ja ütlesid: „Kui ei saa meie kulda tagasi, siis ei pea ka sina seda



Ait usse täis.

tarvitada võima.“ Keerasid kanna päält ümber ja lahkusid talust.

Teisel päeval läks mees aita kullatünni vaatama — kogu ait musti usse täis, et kubiseb, ei ole kuhugi jalaga astuda. Mees kartis usse materdama hakata, püüdis neid välja ajada — ei mõtetki, aida nurgast tuleb uusi juurde ühtepuhku. Tahab kulda võtta — kuld usse täis. Kõik ajavad kaelad püsti ja nõuavad süüa. Paar päeva peab mees ussidega sõda, siis saab aru, et seda see merimeeste ähvardus tähendaski. Isegi elutuba tuli usse täis.

Nüüd rakendas mees jälle tõmmud härjad vankri ette ja viis kullatünni aidast ära, viis küla taha liivaauku ja mattis sinna. Kuid ussid ei kadunud elumajast. Siis kaevas mees kullatünni liiva seest välja ja uputas järve põhja, kuid ussidest ei saanud ikkagi lahti. Ainult nii palju sai, et ussid kadusid toast ja aidast ning läksid ahju alla. Sääl oli väike auk, kust nad sees käisid söömas. Igal õhtul pidi mees augu ette kummarduma ja usse sööma kutsuma. Kolde ees oli piimakauss, kus nad kordamööda käisid piima lakkumas.

Seda söötmist ei tohtinud mees jätta. Kui ta mõne päevagi vahet pidas, siis läks ise kohe üle keha paiste ja kari hakkas kahanema.

Nüüd on see mees juba ammu surnud. Kas aga need ussid veel ahju alt toas käivad, seda jutustaja ei tea.

Vanaema jutt Lauritsast.



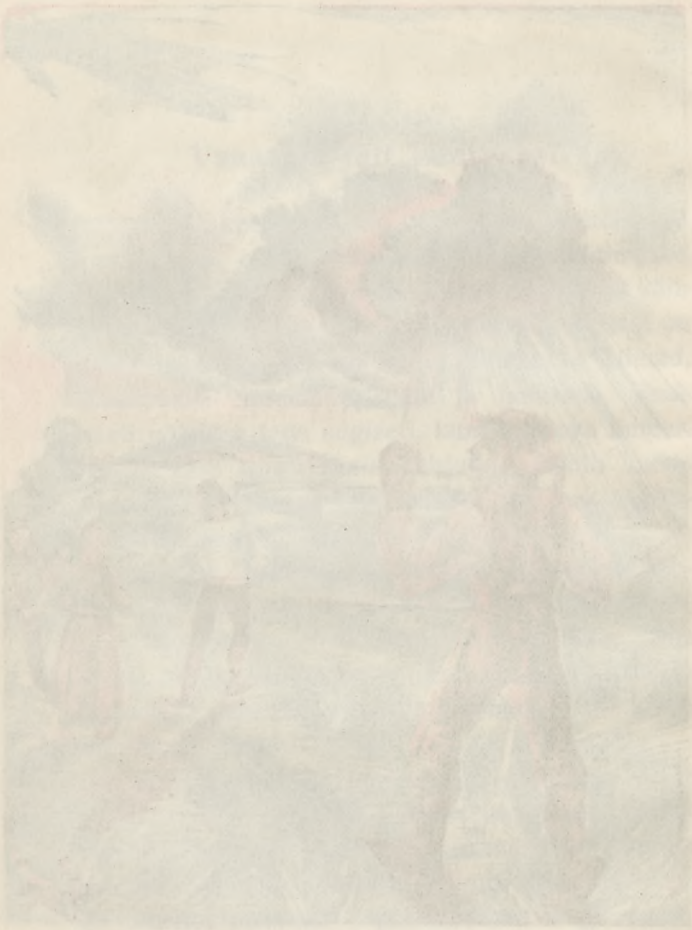
apsed, hoidke Lauritsat! Laurits, see on tulehaldjas. Vanemad inimesed mäletavad ja teavad, et Laurits käib kolme punase koeraga. Tal endal on tulekarva riided, tulekarva silmad, tulekarva habe ja juuksed. Enamasti nähakse teda sügiseti, lauritsapäeva ümber. Siis ta käib ringi, vaatab ahjutuld, hoiab katla-aluse-tuld ja kaitseb kahjutuld, et tige leek ei pääseks valla ega teeks inimestele halba.

Hoidke, lapsed, Lauritsat, suured, olge ta sõbrad! Muidu käsib mõnel koeral katla alla minna, ja — teate isegi, et tuli siis põlema ei lähe. Siis ei saa muidu, kui peab võtma kolm peotäit ahterukkeid ja panema katla alla põlema, — siis läheb koer ära.

Lapsukesed, lapsukesed, ärge ütelge ühtki halba sõna, ärge tehke halba tegu! See kurvastab Lauritsat, ta silmad lähevad märjaks, pisaraid hakkab langema. Suveõhtuti võib näha põõsaste all Lauritsa pisaraid — pimedas nad hiilgavad —, mis ta sinna nutnud halbade laste pärast, kes tulega ei mõista ümber käia.



Aga vana Peet kihutas ikka taga. („Kuidas tööjõud kadus“.)



Lauritsa koerad, need on kärmed käima ja peremehele teatama, kui kuski tulega halvasti ümber käiakse. Sinna ta teeb tuleaseme, ei jäta muud järele kui musta mulla. Nii ta karistab.

Kord mees ja naine peksid rehte. See oli mõni päev enne lauritsapäeva. Varakult olid mees ja naine tööl. Esimese kukelaulu ajal oli rehi juba välja aetud. Taheti parajasti peksma hakata, kui punane mees tuli rehe väravatele ja ütles: „Jõudu!" „Jõudu tarvis!" võttis naine tervise vastu ja lisas juurde: „Eks too oma jõud ka."

Siis läks punane mees rehealuse keskele, lademete pääle, ja hüüdis koeri: „Tulge, koerakesed, hüpake, koerakesed, üheskoos tööd tehke — mul on vaja vahet teha!" Tegi siis tule kuivade lademete sisse, rehi läks vuhinal põlema. Koerad kargasid ühelt poolt teisele poole, kaitsesid seinu, valvasid vahet. Veidi aja pärast oli töö tehtud, tuli kustunud. Siis jooksid koerad välja, nende järel läks ka tulekarva mees. Mees ja naine nägid, et rehi oli tulega pekstud: õled olid alles, aganad alles ja pahmahunnikust paistsid puhtad terad — tuli ei olnud midagi rikkunud. Aituma tulehaldjale Lauritsale! Mees ja naine said kuni koiduni hää une magada.

Teisel rehekorral — see oli just lauritsapäeval — tahtsid mees ja naine jälle tulega rehte peksta, nagu nad viimati nägid. Ajasid rehe välja, tegid tule lademete keskele, kuid tuli ei kuulanud enam sõna. Küll hüüti: „Laurits, Laurits, tule

appi!“ Laurits ei tulnud, tuli kargas lakke, säält lakka ja katusele — kõik põles maani maha. See tuli kõik sellest, et nad lauritsapäeval rehte peksid ja tulega halvasti ümber käisid. Aga Laurits läks metsa, nuttis põõsa alla mitu tulist silmapisarat, mis igal suvel hiilgavad jaaniussidena ja kõigile meelde tuletavad, et lauritsapäeval ei tohi tuld puudutada, kui Lauritsat ennast juures ei ole.



Jutt Külmamatsist.



hel suveõhtul olid kõik Alaküla mehed kõrtsis, istusid laua taga, jõid viina ja õlut. Suvi oli olnud ütlemata hää, viljad kasvasid säärased, missuguseid kaua poldud nähtud. Istusid siis mehed viinaklaasi taga ja jõid hää viljasaagi pääle ette.

Korraga läks kõrtsiuks lahti, sisse astus näruses riides kerjus ja palus öömaja.

„Ei siin kõrtsis anta igale sandile öömaja," ütles kõrtsimees.

„Ehk saaks kuidagi", palus vanamees uuesti, „kuhu ma vana inimene vastu ööd lähen? Pikutaksin veidi siin kõrtsipingil."

„Mine aga, mine edasi!" pahandas kõrtsimees. „Hakka nüüd igale sandile öömaja andma."

Nüüd hakkasid kõik kõrtsilised santi hurjutama ja välja ajama ega lubanud talle kogu Alakülas öömaja. Koertega lubasid õueväravalt minema kihutada.

Võõras vanamees pööras siis ümber ja hakkas minema, ukse päält vaatas veel korra tagasi ja pomises:

„Küll te Külmamatsi veel kord mäletate!“

Kõrtsi juurest läks võõras vanamees Alaküla meeste põldude vahele, puudutas käega üht vilja ja teist vilja. Kõndis kõik Alaküla meeste põllud läbi, kuni jõudis Mäeküla maadeni.

Siis läks Mäeküla vabatmehe juurde ja palus öömaja. Vabatmees oli võõra vastu väga lahke, andis süüa ja öömaja.

Päikese tõusu ajal tulid Alaküla mehed kõrtsist koju. Kõigil oli nii külm, et hammas ei käinud hamba vastu. Kes aga koju sai, see tarre ahjule ronis ja magas sääl kuni teise päevani.

Kui siis mindi põlde vaatama, nähti, et kõik viljad olid külma võetud. Selle suve tööst ei olnud midagi loota. Aga Mäeküla meeste põldudel ei olnud midagi viga.

Nüüd teadsid mehed küll, et kerjus, kes öömaja palus, ei olnud keegi muu kui Külmamats, ja tema see õnnetusetooja oligi. Küll kahetses kõrtsimees ja kahetsesid mehed, et Külmamatsile öömaja ei andnud, kuid teha polnud midagi.

Kaevust saadud õnn.



havere mäe all talu õues on sügav kaev. Korra hakkas peremees kaevu sügavust mõõtma. Võttis pika lati ja laskis selle kaevu — ei latt ulatu põhja. Võttis siis pika köie, sidus selle lati otsa ja laskis uuesti kaevu — nüüd ulatus küll põhja. Hakkas aga mees latti välja tõmbama, tõusis kaevu põhjast suur kohin, vesi kees ja vulises. Ja latt oli nii raske, et kuidagi ei jaksanud teda kaevust välja tõmmata. Kutsus peremees sulase appi. Tõmbavad siis kahekesi, tõmbavad — tuleb ... juba latt veepinnal. Nüüd näevad mehed, et lati otsas ripub poisike, üsna väike, aga nii raske, et annab kahekesi tõsta. Mehed kohkuvad esiteks, tahavad lati kaevu tagasi lasta, aga poisike hakkab härdasti paluma, et ärgu lastagu teda kaevu tagasi, vaid päästetagu ära. Küllap tema meestele vaeva tasub.

Mehed tõmbavad poisi kaevust välja, kohe vaikib kaevus vee sulin ja kohin. Poiss võtab põuest raudsahad, annab need peremehele ja ütleb: „Pane need sahapuu otsa ja mine kündma!“ Siis võtab kirve, annab selle sulasele ja lausub:



Mehed tõmbavad poisi kaevust välja, kohe vaikib kaevus vee sulin ja kohin.

„Sellega hakka puutööd tegema!“ Mehed vaatavad saadud asju ega pane tähelegi, kui poisike kaevu juurest kaob.

Teisel päeval paneb peremees saadud saharauad sahapuu otsa ja hakkab kündma. Töö läheb nii kergesti, et lust näha, ei ole hobusel vaeva ega mehel raske. Ja mulla teevad need saharauad nii kohedaks, et seeme kohe hakkab idanema. Sügisel sai mees põldudelt nii hää saagi, nagu veel kunagi polnud saanud: salved olid kuhjaga täis. Nii õnnestus mehel nüüd iga aasta viljasaak; mõne aastaga sai ta jõukaks meheks.

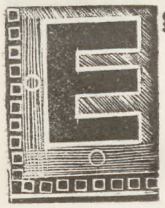
Sulane hakkas oma kirvega puutööd tegema. Mis tööle aga käe külge pani, see korda läks. Võttis enese sulasest lahti ja hakkas omaette elama. Ehitas endale maja ja sai jõukaks meheks. Ei teatud kellelgi nii hääd tööõnne olevat kui temal.

Pikapääle sai Ärina mõisahärra asjast teada. Kurjal härral oli kade meel teiste õnnest, kutsus mehed mõisa ja võttis nende käest kaevust saadud asjad ära. Siis laskis oma põlde künda nende saharaudadega ja andis õnnekirve oma puusepa kätte, et see tema töid teeks. Aga saharauad ei teinud härra põldu kohedaks ega õnnistanud tema viljasaaki. Mõisapõldudel ikaldus vili täiesti ja sügisel jäid salved tühjaks. Õnnekirvega ei olnud mõisa puusepal midagi pääle hakata. Mis ta selle kirvega tegema hakkas, see raisku läks.

Nüüd vihastus härra, laskis mehed mõisa tuua ja pani nad keldrisse kinni — miks asjadel tema käes õnne ei ole! Aga öösi tuli see kaevupoisike — seesama, kes need asjad andis — päästis mehed keldrist, tõi tagasi saharauad ja kirve. Samal ööl jäi härra haigeks ega julgenud enam neid asju tahta. Mehed elasid õnnelikult ja jõukalt kuni surmani. Aga kuhu need saharauad ja see kirves pärast said, seda ei tea keegi.



Näkk õnnistas vähisaaki.



ga need näkid siis alati kurja tee ja inimesi uputa, mõnikord teevad ka hääd, annavad hääd kalasaaki või muud.

Minu poisikesepõlves elas siinsamas Tapiku kandis vana saunamees, Karja-Jüriks hüüti, sest käis igal suvel küla karjas. Sellel õnnistanud näkk kord vähisaaki.

Ükskord — kevadel suurvee ajal — läinud Jüri jõe äärde vähile. Osav kalamees ja vähipüüdja nagu ta oli — pani kahad vette, tegi tule üles, sest öö oli vilu, ja heitis tule äärde pikutama. Käis vahetevahel kahasid vaatamas ja pikutas jälle. Aga vähiõnne pole sugugi olnud. Aeg olnud juba kaugelt üle kesköö, aga temal polnud veel ühtki vähki püütud. Mõtelnud küll, et mis ime see täna on, et ühtki vähki ei saa. „Aga olgu pääle", löönud käega, „pikutan veel veidi, tulin korra selle pääle välja." Ja heitnud jälle tule äärde maha. Siis ei tea, kas jäi tukastama või oli ilmsi. Üks suur mees tuli jõe poolt tema juurde, tõukas külge ja ütles: „Mis sa magad, Karja-Jüri, mine vähki võtma!" Kohe olnud Jüri jalul, haa-

ranud koti kaenlasse ja läinud. Ta teadis küll, et see oli näkk, aga oli säärane julge mees, et ei kartnud. Tuli kahade juurde — need vähke täis, läks luha poole — veealune aina mustendab vähkidest. Võtnud siis Karja-Jüri vähke niipalju kui jaksanud kanda ja tulnud oma teed. Ei ole ta pärast enam kunagi nii palju vähke saanud kui seekord. Arvab, et see ei olnud tookord keegi muu kui näkk, kes talle need vähid saatis.



Näki särk.



ord tuli üks naine õe poolt võõrsilt ja eksis ära. Hakkas siis hää õnne pääle edasi minema, et eks ükskord ikka inimeste juurde jõua, kellelt koduteed küsida. Kõndis siis huupi edasi, kuni jõudis välja mere äärde.

Sääl ta nägi ühe naisterahva kivil istumas. Kohe mõtles naine, et see on näkk, ei keegi muu. Ta teadis, et näkid tulevad mõnikord veest välja kivile istuma ja ennast inimestele näitama. Tahtis tast sõnalausumata mööda minna, sääl hakkas aga näkk teda sõbralikkude sõnadega enda juurde meelitama. Kui naine meelitusest väljagi ei teinud, hakkas näkk paluma: „Kulla naisuke, tule nüüd väheseks siia, kuule, mis ma sulle ütlen, tule nüüd, tule!“ Siis naine läkski sinna ja näkk ütles talle: „Ole nii kallis inimene ja otsi mu pääd!“

Nüüd võttis näkk särgi seljast, pani selle pää alla ja heitis naise ette maha. Naine hakkas ta pikki juukseid lahutama ja pääd otsima. Varsti pani aga naine tähele, et näkk nihutab ennast tasakesi vee poole ja kisub teda kaasa.

Naine ei teinud sellest esiteks väljagi, muudkui kaabitses edasi. Aga kui näkk ta ees ikka



Naisele jäi ainult särk kätte.

ja jälle ennast nihutas ja pääotsimist segas, tuli naisel vana harjunud sõna suust: „Kas sa püsid ometi paigal, va' näkk!"

Kohe kargas näkk püsti ja kadus merre, naisele jäi ainult ta särk kätte. Selle ta pidas endale ja võttis kaasa pääotsimise palgaks. Hakkas siis jälle edasi minema. Sai varsti ühe mehega kokku, kes ta õigele teele juhatas, nii et õhtul aegsasti koju sai.

Kodus hakati imelist näki särki kogu perega pidama. Kes kuhugi raskema töö juurde läks, see pani näki särgi selga, sest see ei kulunud ühegi töö juures.

Viimaks anti särk karjasele kanda, kes teda omakorda lõhkus ja kulutas. Tõmbas mitu suve teiste karjastega mööda metsi, kuid särk oli ikka uus ja terve nagu ennegi.

Ükskord juhtus, et kaugelt sugulane tuli sinna külla. Kõneldi ühest ja teisest, viimaks kaldus jutt karjase imelisele särgile. Külaline küsis: „Kust te niisuguse saite!" Perenaine ütles: „See on näki särk, sain selle juba mitme-mitme aasta eest mere äärest."

Kui külaline kuulis, et see on näki särk, läks lähemale ja hakkas käega katsuma. Nii kui ta seda näpuga puutus, läks särk tükkideks, ja kui neid tükke puudutati, pudenesid needki tolmuks.

Nii see oli: näkk põgenes pääotsija käest näki nime kuuldes vette ja näki särk pudenes näki särgi nimetamise ajal tolmuks.

Kuidas näkk kangast jõkke vedas.



inu vanaema jutustas, et siinsamas Patikese küla all jões elab näkk. Vanasti näidanud ennast sageli inimestele ja näitab mõnikord veel nüüdki.

Kui tema noor olnud, siis läinud kord perenaine ühes tüdrukuga jõele kangast loputama. Pannud kanga künasse ja sõitnud keset jõge. Sääl loputanud kanga ilusasti ära ja hakanud siis kangast künasse tagasi lettima *). Perenaine ise lettinud, tüdruk hoidnud mõla põhjas, et küna paigal seisaks. Saanud juba kanga peaaegu kõik künasse lettinud — küünart neli-viis veel jäänud jõkke —, kui korraga tunneb, et keegi rebib kangast jõkke tagasi. Mõlemad ehmatanud nii, et pole osanud midagi pääle hakata, veealune aga rebinud kangast ikka edasi. Kui viimaks veel lühike jupike kangast künasse jäänud, haaranud perenaine kangast kinni ja hakanud tagasi kiskuma. Kuid pole saanud veealuse vastu, vägisi kiskunud kanga käest. Viimses hädas hüüdnud

*) Lappama, kangast kokku panema.

perenaine: „Tule Jumal appi, nüüd viib näkk kanga ära!“

Nüüd lasknud näkk kohe kanga lahti ja perenaine lettinud ta uuesti künasse. Näkk kaob siis kohe, kui ta nime nimetatakse.



Kaevunäkk.



uvel oli kogu küla rahvas kodust ära kaugemal metsas heinal, ainult lapsed ja mõni vana inimene olid kodus. Lapsed kolasid omapääd ringi, mängisid igasuguseid mänge ja tegid koerust, mis kellelegi meelde tuli. Viimaks mindi salgas külavahele kõndima, asja ees, teist taga.

Jõuti külavainule, küla kaevu lähedale, ja nähti kaevuraketel võõrast poisikest, punane särk seljas. Võõras poisike hakkas kohe teisi enda juurde kutsuma, aga need ei usaldanud minna, sest kodus oli kõvasti kinnitatud, et kaevuraketele ei tohi minna: kaevus elab näkk, kes lapsi juukseidpidi kaevu kisub.

Kui lapsed võõra kutse pääle kaevu juurde ei läinud, võttis võõras poiss maast kivi ja viskas lastekarja poole. Aga nüüd see ei olnudki enam kivi, oli ilus punane õun. Igamees tahtis õuna endale, läksid viimaks tülli. Võõras poiss viskas ikka kivikesi — nüüd juba kaevule lähemale ja lähemale —, ja neistki said õunad. Nii meelitas poiss lastekarja kaevu lähedale ja pildus ühte-

soodu õunu nende sekka. Nüüd olid kõik kobaras kaevu ümber koos. Ühe suurema õuna pärast läksid kaks poissi päris kaklema. Suurem hoidis õuna kõvasti pihus ja tänitas teisele: „No tule, tule, kas arvad, et sind, näkki, kardan?“ Vaevalt saanud näki nime nimetada, kui võõras poiss, punase särgiga, sulpsti kadunud kaevu. Nüüd märkasid kõik, et neil ei olegi õunad käes, vaid kivid. Aga poleks see poiss näki nime nimetanud, oleks näkk nad kõik kaevu viinud.



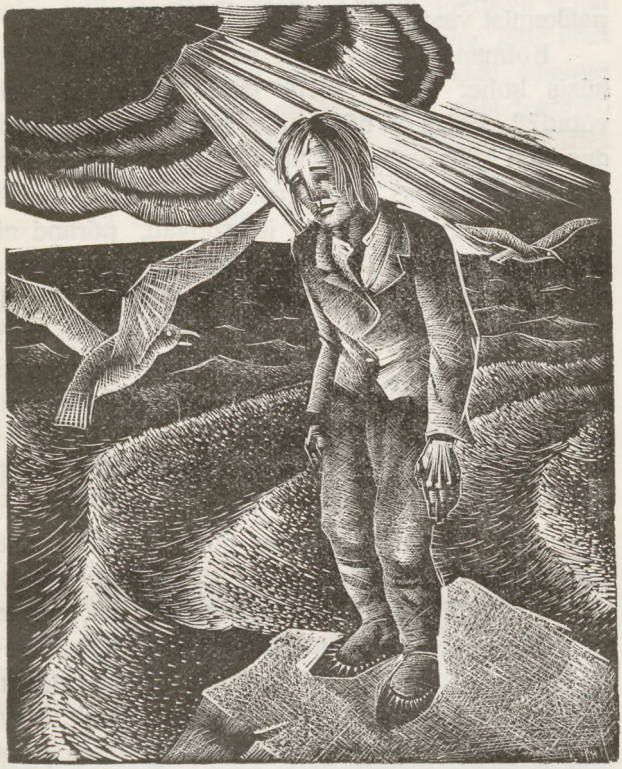
Näkineiul meheks.



hel mehel oli kaks poega. Vanem oli tark ja terane, hakkaja iga töö pääle. Nooremast polnud suuremat asja, tema käed ei hakanud kuhugi töö külge, lonkis niisama metsas ja mere ääres ringi ja puhus pilli. Isa pani ta karja, kuid karjahoidjat temast ei saanud, laskis loomad vilja ja mujale paha pääle. Siis pani isa ta sigu hoidma, kuid siingi polnud poisist asja. Sead käisid omapääd, poiss aga logeles. Viimaks kihutas isa laisa poisi majast välja.

Nüüd olid mehel kibedad päevad. Polnud enam päävarju ega palukest suhu panna. Luusis mõned päevad mere ääres, siis hüppas merre.

Sääl tuli aga näkineid, võttis poisi oma õlale ja viis merest läbi tühjale saarele. Nii oli poiss päästetud. Siis ütles näkineid: „Luba nüüd mulle midagi selle eest, et su päästsin.“ Poiss vastas: „Mul pole midagi lubada.“ — „Luba iseennast, tule mulle meheks.“ Poiss ei mõistnud selle pääle midagi vastata, mõtelnud: „Kuidas sa ikka näki naiseks võtad...“ Palus siis kolm päeva mõtlemiseks aega. Näkk oli sellega nõus ja kadus.



Poiss oli nüüd üksi tühjal saarel, kõht tühi, riided märjad, päävarju ei kuski.

Poiss oli nüüd üksi tühjal saarel, kõht tühi, riided märjad, päävarju ei kuski. Paar päeva pani sedaviisi vastu, siis hakkas kahetsema, et näki pakkumist vastu ei võtnud.

Kolmandal päeval oli näkineid jälle sääl ja küsis kohe: „Kas oled järele mõtelnud, kas võtad?“ Poiss oli nüüd kohe nõus. Ja siis moondus äkki kõik ümber. Tühja saare asemel oli tore loss, nii tore loss, missugust poiss polnud uneski näinud. Toredad toolid ja sohvad, põrand nii libe, et ei oska sääl käiagi. Üks ümmargune laud oli, sääl olid pääl kallid söögid ja joogid. Teenijad seadsid kaks ilusat tooli laua äärde, kuhu poiss oma pruudiga istus. Muud rahvast istus ka laua äärde, need olid aga neist alamad. Nii peeti poisi ja näkineiu pulmapidu.

Siis hakkas elu minema rõõmsasti. Poisil polnud midagi teha, võis päevad otsa mängida oma pilli. Pikapääle märkas poiss, et naine käib igal neljapäeval kodunt ära. Ei teinud esiteks sellest väljagi, aga pärast hakkas küsima, kus ta käivat. Naine ei ütelnud ühtigi, kus ta käib, seletas aga, et ta peab igal neljapäeval ära käima. „Ära sa aga kunagi vaata, kuhu ma lähen“, ütles ta mehele, „siis pead siit lahkuma ja mina pean igavesti leinama.“

Poiss ei teinud esiteks asjast väljagi ega püüdnud ka vaadata, kuhu naine läheb. Pikapääle aga tulid kõiksugused mõtted: kus ta käib, mis ta teeb ... mine tea kellega sõbrustab? Sinna

ukse taha ta läheb, teenijatüdrukud võtab kaasa... kogu päeva on ära lukus ukse taga.

Nüüd tuli mehel kange tahtmine näha, kus naine käib ja mis ta teeb. Laskis oherdiga seina sisse augu ja hakkas vaatama, kui naine jälle ühel neljapäeval ukse taha kadus. Ega sääl olnudki midagi — keset tuba oli kuldvann, sääl teenijad pesid ta naist, muud midagi. „Ime küll", mõtles mees, „miks ta mul seda vaatamast keelab."

Õhtul tuli naine tagasi, leinariided seljas, kurb ja tusane. „Mis sa nüüd tegid, miks sa ei pidanud minu keeldu? Nüüd pead siit lahkuma ja mina pean igavesti leinama. Hakka kohe minema!" Küll palus mees, et ööd lubaks veel siin olla, kuid naine ei lubanud. Ja jälle moondus kõik endiseks tagasi — uhke loss kadus, poiss seisis tühjal saarel, vanad karjaseriided seljas. Taas võttis näkineid ta õlale ja viis tagasi sinna, kust ta tema toonud, siis kadus.

Poiss ei uskunud esiti oma silmi, istus kaua mere kaldal, viimaks hakkas kodu poole minema. Kodus leidis kõik teisiti, uued hooned ja teissugune kõik muugi. Talus elas hoopis võõras rahvas. Mees küsis oma isa ja ema järgi — keegi ei teadnud midagi, ei ole neist midagi kuuldudki. Viimaks otsiti vanadest kirikuraamatuist ja leiti, et sellenimelised inimesed on juba enam kui kolmesaja aasta eest surnud. Kui poiss seda kuulis, suri ka kohe ja pudenes tolmuks.

Kuidas sulane näkkide saladused teada sai.



ord saatis peremees sulase jõe äärde kalu püüdma. Sulane püüdis, kuni jäi hilja pääle, pime tuli kätte ja vihma hakkas sadama. Mehel polnud mujale vihmavarju minna, kui ronis kummulikäändud paadi alla, mis oli säälsamas jõe kaldal.

Veidi aja pärast tulid jõest kolm näkki, ei pannud meest tähelegi, asusid paadi lähedale juttu ajama. Üks ütles: „Mina tean midagi.“ Teine ütles: „Mina ka tean midagi.“ Kolmas ütles, et temagi teab midagi.

Mees jäi kikiskõrvu kuulatama, mida need näkid siis teavad. Ja siis hakkas esimene jutustama: „Siit suure tee äärest pool versta eemal on talu, sääl on õuevärava vahel maa sees rahakast, ainult väike nukk ulatub välja. Keegi ei tea, et see on rahakast, kõik arvavad, et on kivi. Seda kasti oleks hõlpus kätte saada, kui minna süda-öösi ja veidi kaevata.“

Teine jutustas: „Teie teate küll, et siit mõni hää verst allapoole ehitatakse jõele veskitammi.

Seda on ehitatud juba mitu aastat, tuhanded on ära kulutatud, aga tamm ei saa ega saa valmis: mis päeval tehakse, see öösi lõhutakse. Asjaga saadaks aga hõlpsasti hakkama, kui keegi taipaks tammi kohale mõlemale poole kalda äärde ristid vette panna."

Kolmas kõneles: „Mina tean, et kuninga tütre silmad on haiged, juba kaua aega. Kõige targemad tohtrid on silmi arstinud, kõik rohud on ära proovitud — midagi ei aita. Aga silmad saaksid kohe terveks, kui neid maarjajää-veega pesta."

Sulane pidas kõik hästi meeles, ja kui näkid ära läksid, tuli paadi alt välja ja läks koju. Järgmisel ööl läks rahakasti ära tooma. Oligi värava vahel rahakasti nukk näha nagu kivikühm. Kaevas siis rahakasti välja ja tõi koju.

Nüüd oli sulane rikas mees, raha enam kui seitsmel mõisasaksal kokku. Peremees nägi ka, et sulasel palju raha, ja hakkas pärima: „Kust sa said?" Sulane ei teinud asjast saladust, vaid jutustas ära, kuidas ta paadi all lamades näkkide juttu päält kuulas.

Peremehel tuli ka kange rahahimu. Läks teisel õhtul ise jõe äärde paadi alla ja jäi kuulatama. Varsti tulidki näkid. Esimene ütles: „Kas teate, et rahakasti enam ei ole värava vahel maa sees. Keegi on meie juttu päält kuulanud ja rahakasti ära toonud. Vaatame, ehk on nüüd jälle kuulatamas." Hakati otsima ja leiti peremees paadi alt.

Kohe võeti peremees kinni ja tuuseldati ta vaese omaks.

Sulane aga läks möldri juurde, kes veskitammi ehitas, ja pakkus ennast ehitaja-meistriks. Mölder ei olnud muidu nõus võtma, kui pangu mees käsiraha sisse, sest nii paljud olid käinud ehitamas, aga ükski pole sellega hakkama saanud. Sulane siis maksis ka summa sisse — raha tal ju oli —, palkas töömehi ja hakkas ehitama. Enne aga pani mõlemale poole kalda äärde ristid vette, nagu näkk oli õpetanud. Nüüd läks ehitus jõudsasti: mis tükk ikka paigale pandi, see sinna ka jäi, keegi ei lahutanud ära. Kui tamm valmis oli, sai sulane jälle mitu tuhat rubla.

Nüüd ostis ta endale uhked riided ja läks kuningalinna. Kui mees kuninga ette lasti, lubas ta kohe kuningatütre silmad terveks teha. Kuningas ütles: „Ükski ei ole veel mõistnud minu tütre silmi terveks teha; kui sina teed, oled kõige targem ja saad mu tütre endale naiseks.“ Sulane pesi kuningatütre silmi maarjajää-veega, ja kohe said silmad terveks, nagu poleks haiged olnudki. Nüüd oli kuningalossis rõõm suur. Kohe peeti toredad pulmad. Kui vana kuningas suri, sai sulane tema järel kuningaks.

Näkk sulaseks.



ord elas Pikkjärve kaldal talumees, kes ühel kevadel ei saanud endale kuidagi sulast. Viivitas esiteks kauplemisega, ootas ikka, et pärast saab ehk odavamini, kuid jüripäev jõudis kätte, ja mehel ei olnud ikkagi sulast. „Nüüd on lugu lahti", mõtles mees, „jää viimati päris ilma sulaseta — keda saadad siis mõisa või kes teeb kodused tööd?"

Sääl tuli aga jüripäeva hommikul tallu noor tugev mees ja pakkus ennast sulaseks. Peremees oli kohe nõus võtma, küsis aga enne, palju ta palka tahab. Võõras mees ütles: „Kui aasta täis teenitud, siis annad mulle vikati, millel on kadakane lüsi, kadakast löepulgad ja mis on otsa pandud kadakavitsaga ja kinnitatud kadakast kiiludega. See oleks mu aastapalk, muud palka ma ei taha." Peremees mõtles: „Nalja heidab vist võõras mees, ega see siis mõni palk ole. Aga eks ma anna talle selle vikati ja palga ka, mis ta väärt on."

Jäigi siis võõras mees tallu ja hakkas sulaseks. Oli nii hää töömees, missugust talus veel

pole olnud. Teadis kõik asjad ette ära ja tegi kõik ilma käskimata.

Kui aasta täis sai, küsis sulane oma palka kätte. Peremees ütles: „Ma annan sulle täie sulasepalga ja soovitud vikati pääle kauba.“ Sulane aga ei tahtnud muud kui kadakase löega vikatit, nagu kaup oli.

Sai selle kätte, ütles peremehele: „Tule nüüd minuga järve äärde ja vaata, mis ma teen.“ Mindi siis koos järve kaldale; peremees hakkas aimama, et siin ei ole tegemist pärissulasega. Järve äärde jõudnud, hüppas sulane kohe vette ja kadus. Siis hakkas järve vesi lainetama ja mässama, ehk küll tuule raasugi ei olnud kuski.

Veidi aja pärast tuli võõras mees järvest välja — nüüd jäi järv jälle vaikseks — ja ütles peremehele: „Mina olen Pikkjärve näkk, elasin siin kogu aja üksi ja olin järve peremees. Mineval aastal tuli siia Suurjärve näkk, ja ma ei saanud tast muidu võitu, kui pidin tema vastu minema vikatiga, millel on kadakane lüsi, kadakast löepulgad, vits ja kiilud. Seda aga ise ei saanud teha. Teenisin selle sinu juures ja sellega ta välja ajasin. Nüüd olen jälle järve peremees. Ole meheks aitamast. Tule mõnikord järvele kalale.“

Seda öeldes kadus näkk ja mees ei näinud teda pärast kunagi enam. Aga kalaõnne oli tal alati.

Näkineiu kingitus.



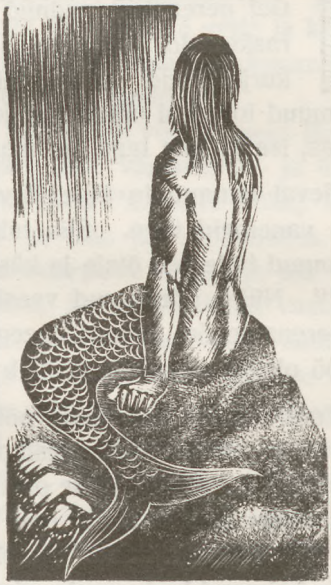
inu vanaema teadis kõnelda, et kord elanud siin Auksi järve lähedal talus vaene vanemateta tütarlaps. Õel perenaine andnud talle kõige raskemaid töid teha, sõimanud ja kurjustanud veel päälegi. Vaeslapsel pole muud lohutust olnud, kui käinud järve kaldal nutmas, isa ja ema taga kurtmas.

Ühel päeval istunud ta jälle järve kaldal ja nutnud oma vanemaid taga. Siis tulnud järvest ilus neiu, pannud talle käe õlale ja küsinud: „Mis nutad alati?“ Nüüd jutustanud vaeslaps, et elu on raske, perenaine õel ja kuri, keegi temast ei hooli. Ja töö olevat nii raske, et käib üle jõu.

Siis võtnud võõras neiu oma põllest ilusaid valgeid kive ja puistanud need vaeslapsele rüppe; ise ütelnud: „Vii need koju, pane oma kirstu, aga ära kellelegi asjast kõnele, ainult oma peigmehele võid ütelda, kui see kosja tuleb.“ Vaeslaps võtnud kivid vastu ja hakanud kodu poole minema. Võõras neiu aga kadunud jälle järve. Teel mõtelnud vaeslaps: „Kes mulle ka kosja peaks tulema?“

Kodus pani vaeslaps kivid kirstu ega kõnelnud asjast kellelegi. Teisel päeval tuligi vaeslapsele rikka talu poeg kosja. Nüüd tulid vaeslapsele võõra neiu sõnad meelde. Ta viis peigmehe aita oma kirstu juurde ja näitas talle saadud kive. Aga need ei olnudki kivid, vaid selge kuld.

Nüüd oli vaeslapsel hää elu. Aga seda näkki pole keegi enam pärast näinud.



Ihasalu mehe naine.



Ihasalu mees käis igal suvel mitu korda paadiga Soomes kaupa toomas. Kui ta kord jälle Soome sõitis, nägi umbes keset merd inimest seliti vee pääl. Mees arvas esiteks, et lained kannavad uppunud laevameest. Kui aga lähemale jõudis, nägi, et ei olegi mees, vaid on naine, elav naine. Mees pidas paadi kinni, tõmbas naise paati — oli ilus noor tüdruk.

Mees tegi tüdrukuga Soome reisi ära, tõi ta koju ja jättiski sinna. Tüdruk oli lahke meelega ja töökas, meeldis kõigile. Mõne aja pärast võttis mees merest leitud tüdruku endale naiseks ja elas õnnelikult. Kunagi ei olnud nende vahel juttu sellest, kust tüdruk pärit oli. Naine ei teinud ise juttu, mees ei pärinud ka. Kordagi ei tahtnud naine mehega merele minna ega käinud isegi võrku laskmas, nagu teised rannanaised. Talitas aga kodu ümber ja kasvatas lapsi.

Ühel päeval, just seitse aastat pärast naise leidmist, asutas mees jälle Soome sõitma. Imelikul viisil hakkas naine nüüd kaasa kippuma. Mees pani imeks, et mis see siis tähendab: seitse

aastat pole kordagi merel käinud, nüüd tahab korraga kaasa sõita? Võttiski naise kaasa, et on seltsim sõita.

Keset merd tuli mehele äkki meelde, et seitse aastat tagasi ta leidis siit lainetelt naise. Pool nalja pärast küsis naiselt:

„Kas mäletad ka, kust ma su sain?"

Naine jäi tõsiseks ja ütles:

„Mis sa vana asja meelde tuletad, ärme sellest parem räägime."

Sõideti veidi maad edasi ja mees lausus jälle ilma paha aimamata:

„Kas sa siis tõesti ei mäleta, kust ma su sain?"

Nüüd jäi naine hoopis kurvaks ja hoiatas meest:

„Ära räägi sellest, kui sa tahad, et ma su naine oleksin ja lapsi kasvataksin."

Mees arvas kõik naljaks, et miks ei tohi siis sellest kõnelda, ja ütles kolmat korda:

„Siit lainetelt ma su leidsin, täna seitsme aasta eest."

Mees ei saanud oma sõnu lõpetadagi, kui naine püsti kargas, üle parda hüppas ja lainetesse kadus. Küll seilas mees sel kohal edasi-tagasi ja hüüdis naist, kuid naine ei tulnud enam tagasi.

See naine oli näkk. Seitse aastat, näe, elas mehega, aga siis kadus kohe, kui nimetati seda kohta, kust ta oli saadud.

Haldjad nutavad.



Üksinsamas Hiiemäel kasvas vanasti tore mets, põline tammik. See oli sääl kasvanud juba mitu-mitu põlve, keegi ei teadnud, kui vana ta oli. Oli külale iluks ja varjuks. Kevadel käisid noored inimesed sääl mängimas ja kiikumas. Keegi ei puutunud Hiiemäe metsa, igaüks hoidis seda nagu oma silmatera, isegi karjapoisid ei lõiganud säält endale keppi ega murdnud ühtki oksa.

Selles tammikus elasid haldjad. Et inimesed nende elukohta ei puutunud, siis tegid haldjad inimestele aina hääd. Kõik külmad udud ja viljaroosted, mis soo poolt tulid, puhusid nad laiali, enne kui need küla põldudele jõudsid. Ühtegi hunti ei lastud küla karjale lähedale, kõik hirmutati metsa tagasi, nii et mitu põlve ei teatud, et hunt oleks külas murdnud lambatalle või hobusevarsa. Isegi karja juurest ära läinud loomad juhatati karjastele kerge vaevaga kätte.

Sääl tuli aga ühel mõisahärral mõte põline tammik maha võtta, — saaks palju kalleid tarbepuid. Küll hoiatasid ja palusid vanad külamehed,

et härra seda ei teeks, sest tammikus elavad haldjad. Mõisahärra naeris meeste hoiatuste üle ja pani talvel saed sisse. Nüüd võeti kogu tammik maha, isegi külameestele lubas härra säält tarbepuid tuua. Mõni tõi, mõni ei toonud. Võeti kõik maha, ainult väike võsastik mäenõlvale allika ümber jäi järele.

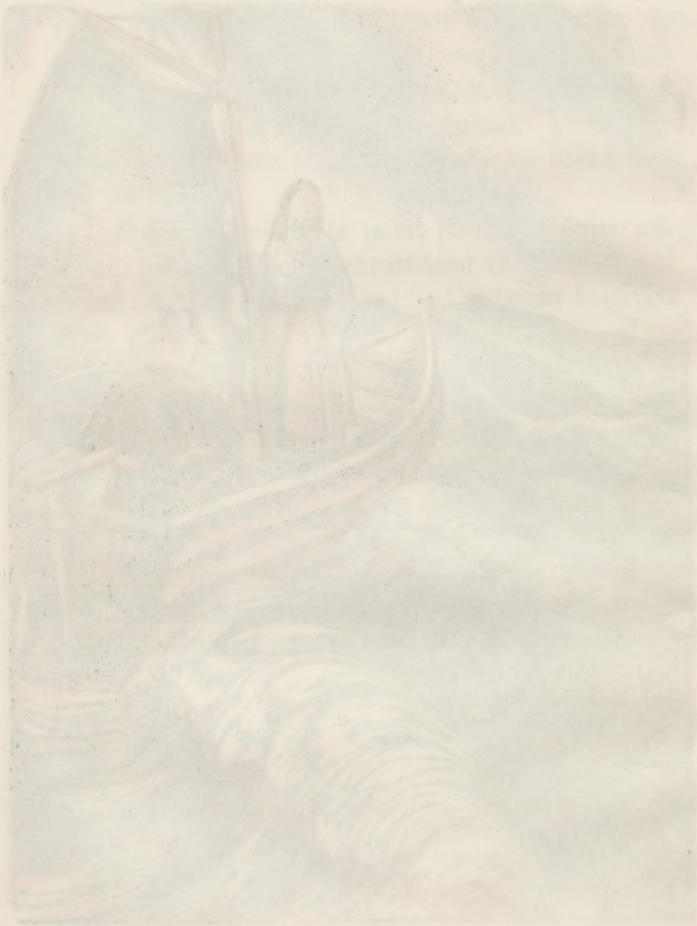
Kui tuli kevade ja puud hakkasid lehte minema, kuuldi Hiiemäe võsastikust haledat-haledat nuttu. Kõik teadsid, et haldjad nutavad kadunud kodu pärast.

Ja sestsaadik ei teinud haldjad inimestele enam hääd. Külmad udud ja viljaroosted pääsesid alt soost takistamata küla ja mõisa põldudele. Hundid hakkasid jälle murdma küla lambaid ja hobusevarssu. Kui karjasel juhtus kaduma mõni lehm metsa, siis seda enam ei leitudki.

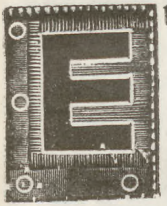
Aga igal kevadel puude lehtimise ajal kuuldakse Hiiemäe võsastikust haledat nuttu — sääl nutavad haldjad oma kadunud kodu taga.



„Siit lainetelt ma su leidsin, täna seitsme aasta eest.“
(„Ihasalu mehe naine“.)



Haldjas kaitseb noori linde.



ks need metsloomad ja -linnud ole loodud ka inimese tarvis. Neid võib lasta küll, kui seda päätoiduseks vaja. Aga noori loomi, kes täis kasvanud ei ole, küll lasta ei tohi — need on haldjate kaitse all.

Ükskord elas noormees, kes armastas jahil käia. Kui laskis täiskasvanud looma või linnu, siis ei olnud midagi, haldjad ei teinud väljagi, — sai oma saagi ilusasti kätte. Aga kui juhtus laskma mõne noore linnu, siis saatsid haldjad talle mitmesuguseid õnnetusi ja äpardusi.

Ühel päeval luusis noormees jälle metsas, püss seljas, tahtis lasta tetri. Ei näinud tükil ajal ühtegi tetre, viimaks nägi eemal põõsaste vahel koguni suure parve noori tedrepoegi. „Saab neidki," mõtles mees ja hiilis tasakesi lähemale. „Noore linnu liha ongi palju magusam kui vanal." Sai juba peaaegu laskekaugusse, kui kuulis, et keegi tegi: „tss . . ." Kohe tõusis tedreparv lendu ja laskus maha palju kaugemal. „Ära ehmusid," mõtles mees ja hakkas uuesti hiilima. Jõudis linnuparvele juba õige lähedale, kui kuulis, et



Mees jooksis tedreparvele järele mitu-mitu tundi.

keegi neid jälle hoiatas. Linnud tõusid lendu ja laskusid maha tükk maad eemal. Ja nüüd algas sõit: igakord, kui noormees jõudis linnuparvele lähedale, tehti tss!... ja linnud lendasid ära. Mees ei jätnud ka jonni, jooksis tedreparvele järele mitu-mitu tundi. Viimaks nägi noormees, et tedreparve ees jooksis noor naisterahvas, võttis ikka midagi põllest ja puistas tedrepoegadele süüa, aga kui noormees lähedale jõudis, siis tegi tss!... ja linnud lendasid ära.

Nüüd sai noormees aru, et see oli metshaldja tütar, kes hoidis noori linde. Kohe jättis ta tagaajamise ja hakkas kodu poole minema. Aga haldjas oli ta ära eksitanud, nii et mees sai terve päeva käia, enne kui jõudis metsast välja õigele teele.

Sest ajast pääle ei lasknud ta enam kunagi noori linde.

Haldjas karistas metsavahti.



alulaande tuli uus metsavaht. See oli hoopis teissugune mees kui endine metsavaht Simu. Vana metsavaht Simu tundis oma metsas iga puud ja põõsast, teadis täpipäält, kus missugused loomad ja linnud asuvad. Tema kasvatas üles oma pikal eluajal mitu noort metsa. Minu vanaisa mäletab veel seda aega, kui Liivalaanes ei olnud ühtegi puud; Simu ajal istutati sinna mände ja nüüd on sääl tore mets. Vana Simu elas rohkem metsas kui kodus, talvel käis noorte puude oksi ja latvu lume alt päästmas, kui tuisud metsa lund täis ajasid. Söötis talvel kitsi Reiu kaasikus ja andis jänestelegi toitu. Ega tema ajal tohtinud metsa minna ükski puuvaras ega salaküttt. Räägiti, et vana Simu osanud lindude ja loomade keeli, neid olevat metshaldjas ise talle õpetanud. Küllap tal metshaldjatega oli ka muidu hää läbisaamine ja küllap need tal aitasid metsa hoida. Vähe küll, mis torm tema ajal puid murdis, ja ühtegi metsa-tulikahju ei teatud juba mitu põlve.

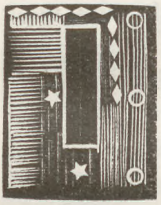
Kui vana Simu suri ja tema asemele tuli see uus metsavaht, siis muutus kõik teiseks. Uus metsavaht haris küll hoolega oma palgamaad, aga metsast ta suuremat ei hoolinud. Ei seda olnud, et tema oleks läinud talvel noorte puude oksi ja latvu lume alt päästma või riputanud heinakõrsi Reiu kaasikusse kitsedele toiduks. Ja kui tarbepuud vaja oli, siis lõi huupi mitu puud maha, enne kui sobiva leidis. Tema ajal hakkas jälle sigima metsavargaid ja salaküttе. Mõnikord laskis metsavaht isegi talledega kitse või tõi noore tedre koju.

Ühel päeval laskis metsavaht jälle kitseema ja tõi selle koju. Väikesed kitsetalled jooksid kogu tee metsavahile järele, jäid alles metsa ääres temast maha, ise määgisid haledasti.

Öösi tuli metsast suur hall mees, läks metsavahi tuppa, istus voodiäärele ja hakkas metsavahti muljuma. Muljus kuni hommikuni, siis läks tagasi metsa. Hommikul olid metsavahi luud-kondid haiged, vaevalt suutis liigutada käsi ja jalgu. Teisel õhtul tuli sama vanamees uuesti metsavahti muljuma. Vaevalt suutis metsavaht hommikul voodist tõusta. Kolmandal ööl käis hall vanamees veel kord, nüüd jäi metsavaht haigeks, oli mitu nädalat raskesti haige.

Minu vanaisa ütles, et see hall vanamees oli metshaldjas, kes käis metsavahti karistamas.

Metshaldjas karistab noormeest.



Igas metsas on ikka oma metshaldjas ehk metsavana, kes selle üle on ja seda valitseb. Kõik puud, lilled ja rohud on tema; kõik loomad, linnud ja putukad seisavad tema voli all. Kes kuidagi metsaseadusi rikub, seda karistab ta armutult.

Kord kõnnib keegi noormees metsas, püss seljas. Sääl näeb ta kuuseladvas ilusa linnu, kes rõõmsasti laulab.

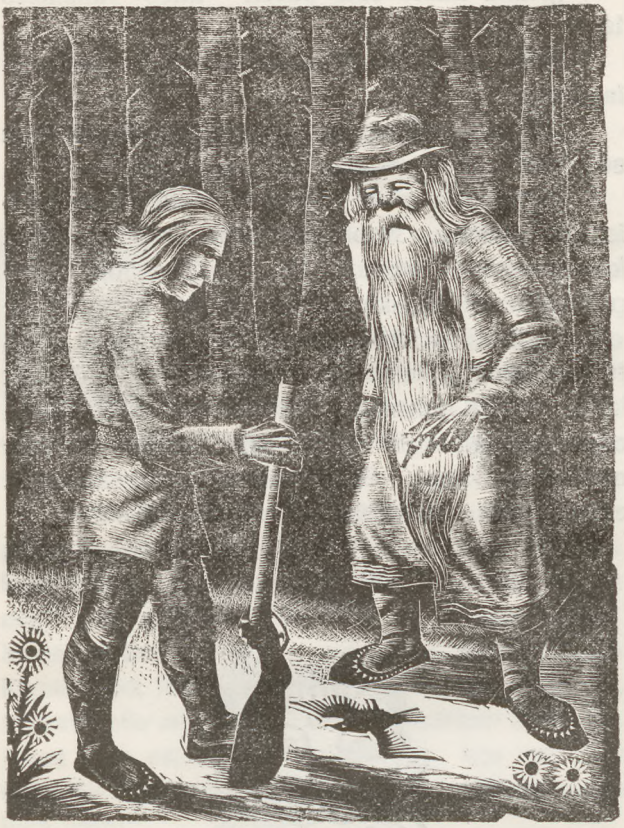
Ulakas noormees hüüab:

„Maha, sa muidukisendaja!“

Paneb püssi palge ja laseb. Pauk käib ja lind kukub surnult maha. Kui püssirohusuits lahkub, näeb noormees, et põõsa tagant astub välja imelik vanamees. Sel on kasetohust kübar pääs, kuusekorba moodi kuub ja püksid, hall habe on nagu kuusesamblad.

„Mis kurja see väike laululind sulle tegi, et sa ta maha lasksid?“ küsib vanamees kurjalt.

Noormees läheb punaseks, hakkab kogelema ega saa sõnagi suust.



„Mis kurja see väike laululind sulle tegi, et sa ta maha lasksid?“ küsib vanamees kurjalt.

„Näita mulle oma püssi!“ ütleb vanamees taas.

Nüüd puudutab vanamees käega püssi ja lausub:

„Et sa laululinnu oled maha lasknud, siis olgu see sulle trahviks.“

Annab siis püssi noormehele tagasi ja kaob ise põõsa taha. Noormehel hää meel, et ilma karistuseta metsavana käest pääsenud, võtab püssi ja hakkab kodu poole minema.

Kodu välja ääres tahab veel niisama paugutada. Paneb jälle püssi palge ja laseb. Kui pauk käib, on kõik kohad paksu suitsu täis, nii et noormees midagi ei näe. Kui suits lahkub, ei näe noormees ikkagi. See oligi metsavana karistus, et noormees oma püssipaugust pimedaks jäi.



Puuvaras ja metshaldjas.



las kord mees, kes armastas metsas käia puuvargil. Ühel jõululaupäeva õhtul, kui teised sõitsid kirikusse, rakendas mees hobuse ette ja sõitis jälle metsa. Ise mõtles: „Kõik inimesed sõidavad kirikusse, vana metsavaht muidugi ka, keegi ei ole nägemas, võin koju tuua missuguse koorma puid.“

Jõuabki mees teiste nägemata metsa, laob pääle suure koorma puunotte ja hakkab minema kodu poole. Siis läheb ilm äkki pimedaks ja just nagu tihe udupilv tuleb mehe ja hobuse ümber. Mees vaatab, vaatab — udu sees kõnnib maailmatu pikk hall vanamees, asub hobuse kõrvale, haarab selle suu kõrvalt kinni ja hakkab talutama. Mees lööb esiteks kartma: ei tea, kes see võib olla; siis aga teeb südame kõvaks: „Mis ta mulle ikka teeb!“

Lähevad siis tüki maad sedaviisi edasi, mees koorma kõrval, võõras hobuse suu kõrval, kõige ümber tihe udupilv. Korraga märkab mees, et hobune on valges vahus. „Imelik küll“, arvab mees, „koorem ei olegi raske ja tee on hää, kui-

das ta hobuse vahule võtab?“ Lükkab siis mõne noti maha, koorem läheb esiteks nagu kergemaks, kuid varsti on veel raskem kui enne.

Jõuavad kodule lähemale, mees lükkab veel mõne paku maha, et eks pärast too ära. Nüüd aga näib, et ei olegi kodutee, on hoopis võõras tee. Ja udu on veel tihedam, nii et hobusetalutajat võib vaevalt näha. Siis läheb tee jälle aegamööda tuttavamaks, kuid koorem on hobusel nii raske, et hobune lõõtsutab ees. Mees lükkab veel mõne noti maha. Jälle läheb tee võõramaks, ümbrus võõramaks ja hall vanamees paistab hobuse kõrval nagu udusammas.

„Küll on imelik“, mõtleb mees, „kuidas see udu täna petab: oled juba kodu lähedal, sääl läheb aga kõik jälle võõraks.“

Sõidab edasi, hobuse jõud on juba lõppemas. Sääl paistab aga jälle läbi udu koduvärav, kuid hobune on peaaegu maha langemas. Mees lükkab maha viimsed puud. „Olgu“, mõtleb endamisi, „eks pärast too ära.“

Vaevalt on mees viimsed puud maha lükanud, kui kaob koduvärav, hall vanamees ja udu. Mees leiab, et on sõitnud järve äärde, kuus versta kodunt, hobune on põlvist saadik vees.

Aga poleks mees neid viimseid puid maha lükanud, oleks ta väravast puiega sisse sõitnud, siis oleks uppunud; nüüd oli ainult hobune põlvini vees.

Ei läinud mees enam kunagi vargile.

Metshaldja tule ääres.



sa läks pojaga metsa viisukoori tooma. Käisid esiteks koos, pärast läksid lahku, isa korjas omaette, poeg omaette. Tuli õhtu, hakati koju minema, kuid nüüd oldi teineteisest nii kaugele mindud, et ei saadud enam kokku. Küll hõikasid ja hüüdsid mõlemad, aga üks ei kuulnud teist. Pime tuli pääle, poiss lõi juba kartma.

Korraga kuulis poiss metsas hääli. Esiteks kartis, pärast võttis südame rindu ja läks häälte poole. Nägi eemal tuld, tule ääres istus vanaeit, nuttev laps süles. Poiss ei kartnud midagi paha, istus ka tule äärde soojendama. Istusid siis mõlemad tüki aega tule ääres, poiss soojendas, vanaeit kussutas nutvat last. Viimaks ütles vanaeit poisile:

„Hoia sa veidi minu last, ma lähen süüa tooma.“

Poiss võttis lapse sülle, hakkas kiigutama, vanaeit läks metsa. Mõne aja pärast tuli ta tagasi, kasetohust torbik käes. Sääl olid sees magusad,

magusad marjad. Sõi neid ise ja andis ka poisile. Siis andis eit poisile kuusekäbi, ise ütles:

„See on selle eest, et mu last hoidsid."

„Mis ma selle tühja käbiga teen," mõtles poiss, kuid pani käbi siiski tasku.

Siis tuli poisil magus rammestus pääle, pani pää mättale ja uinuski.

Kui hommikul ärkas, oli juba suur valge. Tulest ja vanaeidest ei olnud enam jälgegi. Nüüd sai poiss aru, et ta oli olnud metshaldja tule ääres öömajal.

Tõusis üles ja hakkas koju minema. Leidiski kohe õige tee ja läks oma viisukoortega koju. Isa oli juba ennemalt kodu. Kui poiss käe tasku pistis, leidis, et taskus ei ole käbi, vaid kullatükk.



Ussimägi.

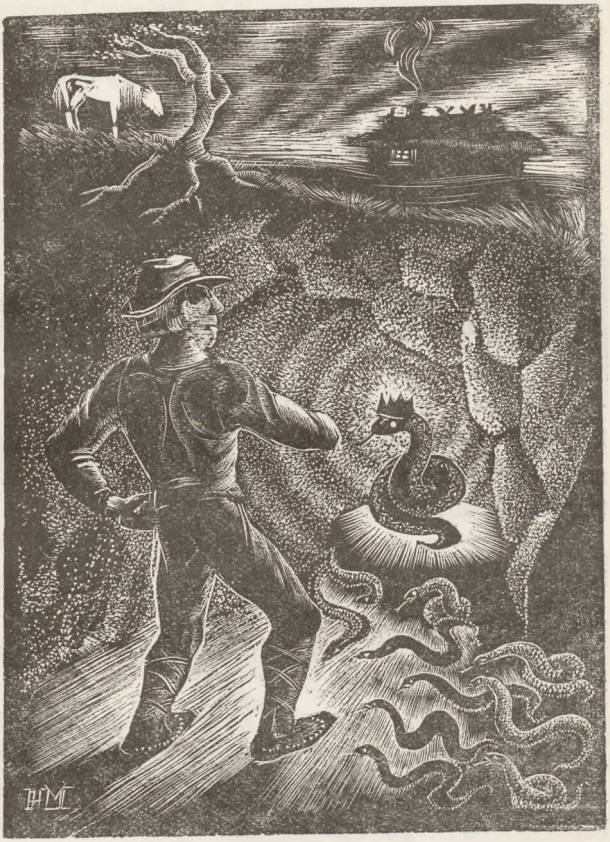


Soonurme mõisa väljal on Ussimägi. Sääl on palju usse. Sääl on mäe sees koobas, kus elavad ussid oma kuningaga. Tulevad suvel küll mäe seest välja roomama, aga talveks poevad kõik koopasse, kus magavad kägaras talveund. Ussikuningas ei tule küll kunagi välja, olgu siis, kui on ussidepüha või kui teistele ussidele liiga tehakse.

Kord läks üks mees sinna mäe lähedale hobust vaatama. Hobune sõi säälsamas mäe jalal. Mees mõtles:

„Mis ma tast koju viin, õhtuni veel palju aega, las sööb päälegi.“

Hakkas siis üle mäe kodu poole minema. Jõudis mäe otsa, korraga langes jalgealune sisse ja mees kukkus alla. Ei saanud esiteks pimeduse pärast arugi, kuhu ta kukkus. Pärast hakkas ühest nurgast valgust paistma ja nüüd mees nägi, et oli kukkunud ussidekoopasse. Sääl oli neid usse mitmesuguseid, küll musti, küll sarapuu-karvalisi, kogu koopa põrand oli täis, nii et kihas. Mõned lamasid niisama kägaras, teised roomasid mööda



Pärast hakkas ühest nurgast valgust paistma ja nüüd mees nägi, et oli kukkunud ussidekoopasse.

põrandat, sisisesid ja liigutasid oma keeli. Aga tagaseinas, veidi kõrgema koha pääl, oli üks suur uss. Sel oli punane kroon pääs, ja säält see valguski tuli. See oli ussikuningas.

Mees oli nii kohkunud, et ei saanud sõnagi suust. Seisis aralt ühe koha pääl paigal ja kartis kogu aja, et nüüd-nüüd tulevad ussid teda nõelama. Viimaks hakkas ussikuningas rääkima:

„Kas sa neid oled ka palju surmanud?“

Mees kogeles:

„Ei ole, ei ole ühtki tapnud!“

Nüüd visati mehe ette umbes temasuurune tammepakk, ussid läksid kohe selle kallale ja närisid mõne minutiga tolmuks. Ussikuningas ütles:

„Sinu õnn, et sa neid tapnud ei ole, muidu oleks sinuga sedasama tehtud, mis tammepakuga. Mine nüüd välja!“

Kui mees maa pääle jõudis, sai julguse tagasi, hüppas hobuse selga ja hakkas kodu poole kihutama. Enne aga hüüdis ussikoopa poole:

„Olen neid oma eluajal küllalt tapnud!“

Kui nüüd hakkas usse koopast tulema! Ussikuningas ise oli kõige ees. Kõik ajasid mehele järele. Küll mees kihutas mis hobune aga võttis, ei pääsenud usside eest kuhugi. Kui jõudis põllu äärde, olid ussid kannul. Mees oli viimases hädas. Siis äkki hüüdis üks hääl ülevalt:

„Sõida risti-rästi! Lase ristitud maa pääle!“

Nüüd hakkas mees sõitma risti-rästi ja laskis viimaks põllule, kus vaod käisid ristamisi. Siis jäid ussid maha, sest üle risti nad kurja teha ei saa.

Aga sest ajast pääle ei tapnud mees enam kunagi usse.



Ussikuningas.



orra tahtnud mees näha ussikuningat. Ta oli targalt kuulnud, et kes ussikuninga krooni kätte saab, see saab kõige õnnelikumaks ning targemaks inimeseks maailmas. Ussikuningas tulevat välja ainult siis, kui on ussidepüha või kui teistele ussidele liiga tehakse.

Et mees ei teadnud, millal on ussidepüha, seepärast läks ta ühel päeval metsa ja hakkas usse tapma. Tahtis sedaviisi ussikuningat välja meelitada. Luusis metsas kogu päeva, otsis põõsaste alt usse ja tappis neid nii, et käed väsisid. Ussikuningat ei tulnud ikkagi välja. Pahaselt läks mees koju.

Öösi näidati talle unes, et mingu homme metsa samasse kohta, kus ta eile kõige rohkem usse tappis, siis saab ussikuningat näha. Aga kellegagi ei tohi sõna kõnelda.

Vara hommikul tõusis mees ja hakkas sõna lausumata metsa minema. Naine sõtkus parajasti leiba ja talle näis mehe olek imelikuna. Ta tegi tainase käega mehele ristimärgi järele ja lausus:

„Issa ristike olgu sinu juures!“

Kui mees metsa jõudis, sinna kohta, kus ta eile kõige rohkem usse tappis, — hakkas igast kaarest usse kokku tulema. Neid kogunes mehe ümber nii palju, et mees muud ei näinud kui usside päid ja liikuvaid keeli. Viimsena tuli ussikuningas. See oli suurem kui ükski teine uss ja sel oli pääs tulipunane kroon. Mees oli nii hirmul, et ei saanud paigastki ära. Ussikuninga krooni võtmisele ei olnud mõteldagi.

Sääl käis korraga hele vile. Nüüd kogunesid kõik ussid ühte hunnikusse, mis sai nii suur nagu heinakuhi. Korraga visati ülevalt usside ette mehesuurune tammepakk. Kohe tulid ussid kuhjast ja närisid selle lühikese ajaga tolmuks. Siis kadusid kõik metsa. Üks hääl aga ütles ülevalt:

„Täna õnne, et naine sulle hommikul ristimärgi järele tegi, muidu oleks sinuga sama tehtud, mis tammepakuga. Üle ristimärgi ussid kurja ei tee.“

Sest ajast saadik ei ihaldanud mees enam ussikuninga krooni ega tapnud asjatult usse.

Uss helmesteks.



inu vanaema kõneles alati, et pühapäeval ei tohi metsas marjul käia. Ka mets tahab pühapäeva pidada. Ja kui keegi lähebki pühapäeval marjule, siis metshaldjas eksitab selle ära või karistab kuidagi muul viisil.

Kui vanaema noor olnud, siis elanud siinsamas naaberkülas tüdruk, kes armastanud pühapäeviti metsas marjul käia. Teised hoiatanud küll, et: „käi, käi, senikui metshaldjas tuleb!“ aga tüdruk pole hoiatusest hoolinud. Ja toredust armastanud too tüdruk, ehtinud oma käised litritega, pääs kandnud värvilisi linte ja rinnal suurt sõlge. Siis hakanud ilusaid helmeid tahtma. Mõtelnud: „Korjan palju marju, müün ära mõisasse ja linna, siis saan helmed.“

Ühel pühapäeval läheb tüdruk jälle metsa, suur korv käevarrel. Ise mõtleb: „Kui nüüd veel paar pühapäeva käin metsas ja hää saak on, siis saangi kokku helmeste hinna.“ Läheb siis sinna, kus tal hääd marjakohad teadupärast olid, kuid ei leia midagi. Ja mets on koguni imelik, isesugused

rohud ja põõsad igalpool, mida ta enne polnud näinud. Ja just nagu teisi inimesi oleks ka metsas, kord vilksatab põõsaste vahelt hele pihik, kord nagu hõikaks teda keegi. Läheb edasi ja edasi, aga marju ei leia kustki. Viimaks jõuab Uvanõmmele, kus tema teada pidi kasvama ainult kanarbik; nüüd on siin säärane hää marjamaa, missugust ta veel polnud näinud.

Kohe hakkab tüdruk hoolega marju noppima. Saab vaevalt paar korda pihuga võtta, kui hall vanamees tuleb põõsa tagant välja ja küsib: „Mis sa teed siin?“ — „Marju korjan,“ vastab tüdruk. „Mis sa marjadega teed?“ pärib vanamees edasi. „Müün ära ja ostan helmed,“ seletab ehmunud tüdruk. „Maksab sul selle pärast vaeva näha,“ lausub hall vanake. „Ma kingin sulle helmed.“ Võtab taskust ilusad helmed ja riputab tüdrukule kaela. Ise kaob sama äkki nagu tuligi.

Tüdrukul hää meel, et nii kergesti ilusad helmed sai, jätab kohe marjakorjamise ja hakkab keksides minema kodu poole. Kodus hakkab peeglist helmeid vaatama — ei olegi helmed, uss on kaela ümber. Ja teised leidsid, et korvis ei olegi marjad, vaid kiviprügi.

Vaat' see oli kõik seepärast, et käis pühapäeviti marjul ja ajas toredust taga.

Jutt mehest, kes teadis ussisõnu.



inu vanaisa kõneles, et kui tema poisike olnud, siis elanud Leeli saunas vana Märt, kes osanud lindude ja loomade keeli ning mõistnud ussisõnu. Kust ta seda kõike oli õppinud, seda ei teadnud keegi. Aga usse ta ei kartnud ja võis oma sõnade abil ussidega teha, mis tahtis.

Minu vanaisa ise oli ükskord näinud, kui Leeli Märt seisis võsastiku ääres ja kutsus ussi, vilistas veidi ja pomises sõnu. Siis tulnud kohe uss, säärane paras, ja jäänud vana Märdi ette paigale. Märt pannud ta endale ümber kaela, siis põue, uss pole mehele midagi teinud. Pärast saatnud ussi jälle metsa tagasi. Aga seda pole keegi näinud, et Märt oleks kunagi mõnd ussi tapnud või neile muidu halba teinud.

Kord oli mõisa vaimuvägi Karjasoo lähedal heinal. Oli palav päev, usse oli palju liikvel. Üks tigeloom tuli põõsast ja nõelas Pärtli vaimutüdruku jalga. Jalg paistetas üles, suure vaevaga komberdas tüdruk koju. Nüüd ei osatud muud teha, kui saadeti vana Leeli Märdi järele. Märt tuli ja küsis:

„Kas mäletad seda põõsast, kust uss välja tuli?“

„Mäletan küll, miks ei mäleta,“ ütles vaimutüdruk. „Suur sarapuupõõsas teekäänaku kohal. Sääl, kus mineval aastal Reiu Mihkel vikatit luisates sõrme veristas.“

„Siis lähme metsa,“ arvas vana Märt.

Mindigi metsa. Tüdruk leidis ka kohe põõsa üles ja näitas:

„Siinsamas nõelas.“

„Hää küll“, ütles Märt, „siruta nüüd jalg välja!“

Tüdruk pani silmad kinni ja sirutas jala välja. Vana Märt hüüdis kolm korda:

„Tule siia! Tule siia! Tule siia!“

Siis vilistas tasakesi ja pomises sõnu, millest tüdruk aru ei saanud. Nüüd tuligi sama uss, kes tüdrukut nõelanud, Märdi ette ja hakkas talle otsa vahtima.

„Ime puhtaks!“ käskis Märt.

Kohe ajas uss kaela õieli ja hakkas haava imema ning lakkuma. Tüdrukul oli hää külmatunne jalas, muud ta ei tundnud. Veidi aja pärast käskis Märt ussil tagasi minna, ja tüdruk tundis, et jalg ongi terve.

Nii arstis ta ühtepuhku ussinõelamist ega olnud külarahval muretki. Isegi lapsed käisid julgesti Karjasoos marjul ega kartnud midagi, sest Märt oli ussidel keelanud lapsi nõelata.



Nii tegi ta ussidele teed.

Üks uss ei pidanud aga Märdi keeldu ja nõelas Marguse karjapoisi jalga. Märt kutsus küll ussi tagasi ja laskis jala terveks noolida, aga ähvardas kogu Palumäe ja Karjasoo usse:

„Kui veel lapsi nõelate, ajan teid kogu Palumäe metsast ja Karjasoost välja!"

Sel aastal ussid ei puutunudki lapsi, aga järgmisel aastal nõelas üks Kaevumäe peremehe poega just oma õue all. Nüüd lubas Märt ussid ära saata.

Ta käis soo risti läbi Paluga kõrtsist kuni Kõrgerabani ja küla alt kuni Karjasoo teise ääreni. Nii tegi ta ussidele teed. Kui soo oli läbi käidud ja teed tehtud, käskis Märt ussidel minna. Siis hakkas usse tulema kokku nendele teedele kogu Palumäe metsast ja Karjasoost, kuni kõik teed olid täis. Ja siis hakkasid ussid minema. Läksid loogeldes kogu söögivahe, kuni kõik olid läinud.

Pärast seda ei nähtud kogu Palli küla ümbruses ühtki ussi, niikaua kui elas vana Märt. Nüüd on vana Leeli Märt juba ammu surnud ja ussid vähehaaval tagasi tulnud. Miks Märt neid ussisõnu oma pojale ei õpetanud, seda vanaisa ei teadnud.

Kuidas mees ussikoopast õnne leidis.



ihala mõisas elas vanasti kuri härra. See peksis kord oma kokka, kihutas ta siis mõisast välja ja ütles:

„Mine metsa!“

Kokk oli üksik inimene, tal polnud külas kedagi tuttavat ega omast, nii ei olnudki tal mujale minna kui metsa. Luusis siis mees mõne päeva metsas, toitis end metsamarjadega ja muretses, kuhu küll talveks minna, sest aeg oli sügisene.

Sääl nägi mees ühel päeval suure kivi, mille alla viis suur auk. Mees arvas, et siit leiab ta talveks päävarju, ja astus august alla. Kui ta alla jõudis, kohkus hirmsasti, sest oli sattunud ussikoopasse. See oli suur koobas, usse täis. Ühe seina ääres veidi kõrgemal kohal oli suur uss, punane kroon pääs, see oli ussikuningas. Teised ussid roomasid põrandal edasi-tagasi ega teinud mehele vähematki häda. Mees tahtis ümber pöörda ja august välja minna, kuid ussikuningas ei lubanud.

„Oled kord siia tulnud, siis pead ka kogu talve meie juures elama.“

Nüüd andis ussikuningas märku, ja kõik ussid tulid üksteise järel valget kivi noolima, mis oli sääisamas koopa keskel. Kes seda kivi korra noolis, see jäi uniseks, roomas laisalt koopa seina äärde, tõmbas enese kerra ja uinuski. Nii käisid kõik ussid kivi noolimas ja jäid siis magama. Ka väljast tulnud ussid käisid kivi noolimas ja uinusid siis kohe.

Viimaks ütles ussikuningas mehele:

„Nooli ka kivi!“

Mees läks kivi juurde, tõmbas korra keelega üle kivi ja tundis kohe imelikku rammestust kogu kehas. Läks kivi juurest eemale ja uinus sinnasamasse.

Kui mees jälle ärkas, oli koobas ussidest tühi, ainult kuningas oli endisel kohal.

„Nüüd võid välja minna,“ andis ussikuningas luba.

Mees tuli august välja ja nägi, et kevade oli käes. Ta oli kogu talve maganud ühes ussidega koopas. Siis, kui ta koopasse läks, olid puud raagus, lilled närtsinud ja rohi koltunud. Nüüd olid puud lehes, lilled õitsesid ja linnud laulsid. Mis aga kõige imelikum — mees mõistis nüüd lindude keeli, sai aru kõik, mis linnud laulsid ja isekeskis kõnelesid.

Parajasti ajasidki kuuse otsas kaks ronka juttu. Üks ütles:

„Siit seitsme päeva tee ida poole on suur linn. Selles linnas on suur veehäda, kõik kaevud ja alli-

kad on kuivad. Sellest hädast oleks kerge lahti saada, kui keegi läheks linna taha, lükkaks paigast ära suure halli kivi ja kaevaks selle kivi asemel veidi, sest kõik linna veesooned on selle kivi all kinni."

Teine ronk ütles:

„Kuningalossis ollakse suures mures, sest kuningatütar on kaotanud kalli imesõrmuse. Seda imesõrmust oleks aga kerge leida, kui mindaks kuninga aeda ja otsitaks suure õunapuu alt."

Mees kuulas ronkade juttu hoolega ja arutas:

„See tuleb mulle õnneks. Mina tahan linnale vett anda ja kuningatütre sõrmuse üles otsida."

Seadiski siis kohe sammud linna poole, kus pidi olema suur veehäda. Jõudis seitsmendal päeval sinna, läks linnahärrade juurde ja lubas linnale vett anda. Linnahärrad ei uskunud, ütlesid:

„Siin on käinud kõige targemad kaevumeistrid, pole suutnud linnale vett anda, kuidas sina seda teed, lihtmehike? Aga võid ju katsuda. Kui annad linnale vett, saad palju raha, sest linn on suremas janusse."

Nüüd võttis mees labida, läks linna taha, nihutas halli kivi paigast ja kaevas kivi asemel veidi. Kohe pääsesid sinna kivi alla kinnipandud veesooned lahti, kõik kaevud tulid puhast vett täis ja allikast hakkas jooksma selget vett.

Linnarahvas oli väga rõõmus, andis mehele nii palju kulda, et see sai kohe rikkaks meheks.

Siis ostis mees endale uhked riided ja läks kuningalinna. Palus kuninga ette ja lubas üles otsida kalli imesõrmuse. Kuningas ei uskunud, et mees sõrmuse üles leiab, sest kõige targemadki otsijad polnud leidnud. Lubas siiski mehel katsuda oma õnne.

Mees läks kuninga rohuaeda, siblis veidi suure õunapuu all ja leidiski üles kalli sõrmuse. Kuningas tänas meest ja andis talle palju raha.

Nüüd oli mehel hää elu. Tal polnudki enam vaja kokakohta otsida, sest oli ise rikkam kui tema endine härra.



Rahakatel.



oela mõisa väljal on Katlamägi. Sel mäel on seepärast säärane nimi, et selle mäe sees on juba vanast ajast suur rahakatel. Seda katelt ei saa naljalt kätte, sest see tuleb välja ainult ühel ööl iga saja aasta tagant. Aga millal see öö on, seda ei tea keegi.

Vanal ajal oli üks mees seda katelt peaaegu juba kätte saamas, aga ei saanud. See mees oli läinud ühel õhtul metsa hobust tooma. Pole hobust leidnud, jäänud hilja pääle ja sattunud Katlamäele. Läinud siis üle Katlamäe, saanud juba üles, korraga komistanud. „Mis ime see on, et komistad," mõtelnud ise. „Lage maa igal pool, ei kivi ega kändu kuski." Hakanud lähemalt vaatama — sang, katlasang. „Hee!" mõtelnud jälle mees. „See on kindlasti rahakatel." Vaadanud lähemalt järele — rahakatel jah. Suur sang ulatub maa seest välja, katlaäär ka näha, raha ääreni täis.

Nüüd toonud mees suure hoova ja hakanud rahakasti välja kangutama. Ise lubanud sääljuures: „No kui selle kätte saan, siis annan kohe poole vaestele!" Kangutanud, kangutanud — ker-

gesti tulnud katel maa seest välja. Küll olnud suur katel, ja ääreni raha täis! Juba olnud katel peaaegu kõik maa seest väljas, kui mehe pääst poolvargsi libisenud mõte läbi: „Vaestele olgu nüüd küll lubada, aga ega ma anna, kulub see raha endalegi ära.“ Vaevalt saanud mees niiviisi mõtelda, kui rahakatel suure kolinaga alla kukkunud ja hoovagi alla viinud. Suure vaevaga pääsenud mees alla kukkumast.

Sinna katla asemele tuli suur auk ja vesi voolas kohinal sisse ja on sääl tänapäevani. Aga seda rahakatelt pole pärast keegi enam näinud.



Maa-alune linn.



ord olid mõisa teomehed Linnamäe lähedal õitsil. Öö oli jahe, mehed tegid tule üles, istusid tule ääres ja ajasid juttu. Hobused sõid eemal. Umbes kesköö paiku läks üks õitsiline tule juurest eemale hobuseid vaatama. Hobused leidis üles, aga kui tagasi tahtis minna, langes tihe udu maha ja mees eksis ära. Küll käis mees edasi-tagasi, kuid ei osanud tule juurde tagasi tulla.

Viimaks jõudis linnamäe juurde ja hakkas arvama, kus pool õitsituli võiks olla. Kui mees sedaviisi seisis linnamäe jalal ja aru pidas, läks äkki mäekülg lahti ja säält paistis tore linnavärav.

„Mis kummitus see siis on!“ hüüdis mees kohkudes, aga lahke väravavaht andis käega märku, et tulgu aga mees lähemale ja astugu linnaväravast sisse.

Mees võttiski viimaks südame rindu ja läks linna. Siin olid toredad majad ja uhked kauplused. Linnainimesed olid kõik vanamoodi riides, tulid mehele lahkelt ning sõbralikult vastu. Iga



Äkki läks mäekülg lahti ja säält paistis tore linnavärav.

kaupmees kutsus teda oma poodi ja pakkus kaupu. Kõik palusid, et ta nende linnast ostaks kolm asja.

Mees läks viimaks ühte kauplusse sisse. Toodi ette kõiksuguseid toredaid asju ja paluti, et ta aga ostaks. Hind tehti igale asjale nii odav, et enam odavam olla ei saagi — üks kopik. Mees võttiski ühest poest toredad valjad, teisest — hõbeplaatidega leid ja maksis kummagi eest kopika. Kolmandast poest tahtis osta kirju vöö, kuid enam ei olnud kopikatki raha. Kui kaupmees ja linnarahvas nägid, et mehel kolmanda asja ostmiseks enam raha ei olnud, hakkasid nad haledasti nutma. Siis kahvatusid inimesed, kadusid majad ja poed nagu udu, mees seisis jälle üksinda mäejalal — linn oli maa sisse tagasi läinud.

Pärast sai mees targalt teada, et Linnamäe all on juba vanast ajast üks linn. Mitmesaja aasta tagant tuleb linn kord ühel ööl maa pääle. Kui siis linnarahval korda läheb kellelegi müüa kolm asja, pääseb linn needusest ja jääbki maa pääle.

Küll kahetses mees, et tal kolme asja ostmiseks raha ei olnud, kuid midagi ei olnud parata. Aga seda maa-alust linna pole keegi enam pärast näinud.

Peretütar ja vaeslaps.



anasti elasid ühes talus peretütar ja vaeslaps. Vaeslaps oli hää ja ilus, peretütar kuri ja inetu. Ema armastas ja hoidis väga oma tütart: tegi talle kõige ilusamad riided, söötis ning poputas kõige paremate söökidega ja kõige maitsvamate jookidega, tööd ei lasknud teha mingisugust. Vaeslapsele oli võõrasema kuri: andis talle selga kõige viletsamad riidehilbud, söögiks andis kuivanud leivakoorukesi, aga rasket tööd pidi vaeslaps tegema vara hommikust hilja õhtuni.

Ükskord talvel andis võõrasema vaeslapsele suure korvi ja ajas metsa marjule, ise ähvardas:

„Vaata, et sa selle täis korjad! Kui täis ei korja, siis ei tohi koju tulla.“

Nuttes läks vaeslaps metsa. Ei kustki leia marju — igal pool sügav lumi. Viimaks eksis ära ja jõudis ühe väikese majakese juurde. Pikkade hammastega vanamoor vaatas aknast välja ja küsis:

„Laps, mis sa otsid?“

Vaeslaps ütles:

„Otsin marju. Pean selle korvi täis korjama ja koju viima.“

Vanamoor ütles:

„Kulla laps, kust sa nüüd talvel marju leiad!“

Siis hakkas vaeslaps nutma ja ütles:

„Võõrasema ütles, et kui korvi täis ei saa, siis ei tohigi koju minna.“

Selle pääle ütles vanamoor:

„Võta luud ja pühi minu aknaalune puhtaks, siis saad marju.“

Kohe võttis vaeslaps luua ja pühkis vanamoori aknaaluse hoolega puhtaks. Säält leidis nii palju marju, et sai vähe ajaga korvi täis.

Nüüd kutsus vanamoor vaeslapse tuppa sooja. Vaeslaps läks, istus ukse kõrvale pingikesele, avas kotikese, kus olid leivakoorukesed, mis kasuema talle lõunaks kaasa pannud, ja hakkas sööma. Sääl majakeses oli kolm härjapõlvlast, need olid vanamoori pojad, need hakkasid paluma:

„Anna ka meile lõunat!“

„Mis ma teile annan“, ütles vaeslaps, „mul pole muud kui kolm leivakoorukest, mis võõrasema kaasa pani.“

Andis siiski igale ühe leivakoorukese, ja härjapõlvlased sõid.

Kui nüüd vaeslaps hakkas kodu poole minema, ütlesid härjapõlvlased:

„Mis me sellele hääle lapsele soovime?“

Esimene ütles:

„Mina soovin, et kui ta kõneleb, siis tal kuldmunad suust välja tuleksid.“

Teine ütles:

„Mina soovin, et ta kuningaprouaks saaks!“

Ja kolmas soovis, et tal hää elu oleks.

Vaeslaps tuli koju, andis marjakorvi võõrasemale ära. Aga kui ta kõnelema hakkas, siis langesid tal suust kuldmunad rüppe. Võõrasema sai vaeslapse pääle väga kadedaks. Ta tahtis, et ka tema tütrel kuldmunad suust välja kukuksid, ja saatis oma tütre metsa marjule. Andis kaasa väikese korvi, lõunaleivaks pani kotti mett-leiba.

Peretütar läks metsa ja jõudis sama hurtsiku juurde, kus vaeslapski oli käinud. Pikkade hammastega vanamoor vaatas aknast välja ja küsis:

„Mida sa otsid, lapsuke?“

„Marju otsin,“ kohmas peretütar.

„Kust sa neid talvel leiad?“ küsis jälle vanamoor.

„Ei tea!“ turtsus peretütar.

Nüüd ütles vanamoor:

„Võta luud ja pühi minu aknaalune puhtaks, siis leiad marju.“

Peretütar ütles:

„Vaata kus mul veel asjamees! Mina hakaku tema aknaalust pühkima. Ei seda ole!“

Nüüd kutsus vanamoor peretütart tuppa sooja ja lõunale. Kohe läks peretütar sisse, istus keset

tuba ja hakkas sööma mett-leiba. Härjapõlvlased küsisid endale ka leiba, aga peretütar vastas:

„Mis asjamehed te mul olete, et teile leiba pean andma? Mul endalgi vähe, kust ma veel teile annan.“

Kui nüüd peretütar lõunat oli söönud ja koju hakkas minema, ütlesid härjapõlvlased:

„Mis me sellele halvale lapsele soovime?“

Esimene ütles:

„Mina soovin, et tal igakord kärnkonn suust välja kukuks, kui ta kõneleb.“

Teine ütles:

„Mina soovin, et ta kunagi mehele ei saaks!“

Ja kolmas soovis, et tal halb elu oleks.

Peretütar läks koju, hakkas kõnelema — kärnkonn kukkus suust välja. Kui nüüd perenaine nägi, et vaeslapsel kõneldes kuldmunad rüppe langevad, tema tütrel aga kärnkonnad maha sajavad, siis vihastas ta ja kihutas vaeslapse hoopis majast välja.

Vaeslaps läks jälle metsa ja eksis ära. Härjapõlvlased tulid ta juurde ja küsisid:

„Mis sa kõnnid siin üksi metsas?“

Vaeslaps vastas nuttes:

„Võõrasema ajas mu kodust välja ega lubagi enam tagasi minna.“

Nüüd juhatasid härjapõlvlased vaeslapse ühele teerajale, mis viis kuningalinna poole. Vaes-

laps hakkas seda mööda edasi minema. Aga kuningapoeg oli tulnud parajasti jahile ja juhtus vaeslapsega metsas kokku. Kui ta nägi, et vaeslaps nii ilus oli ja tal kõnelemise juures kuldmunad suust langesid, siis ta viis tema oma lossi ja võttis pärast endale naiseks. Nüüd oli vaeslapsel hää elu. Aga kuri peretütar ei saanudki mehele ja tal oli halb elu.



Saunalaps ja peretütar.



aunaema tegi saunas leiba. Tütar käis emale pääle ja palus kogu aja:

„Ema, tee ka mulle kaapekakk, tee nüüd, ole hää!“

Viimaks tüdis ema, tegi kaapekaku, pani selle ahjupaistele küpsema. Kui kakk valmis, andis selle tütre kätte ja ütles poolpahaselt:

„Mine taga metsa!“

Tütar täitis ema käsu täpipäält: võttis kaku ja hakkas metsa minema. Läks ja läks, kuni nägi tee ääres kraavis sandi. Sant hakkas saunalast paluma:

„Ole hää laps, aita mind kraavist välja!“

Tütarlaps aitas nii palju kui jõudis ja sant ronis kraavist välja. Nüüd palus sant edasi:

„Pese ja vihtle mind kuski saunas!“

Saunalaps viis sandi sauna, mis oli säälsamas lähedal. Saunas ütles sant:

„Toa taga on linaluude hunnik, küta nendega sauna.“

Tüdruk läks aga, palus külast puid, küttis sauna ilusasti soojaks. Viis sandi parsile ja vihtles teda.

„Lauda taga on virtsalomp, too säält virtsavett ja pese mind sellega," soovis sant edasi.

Saunalaps tõi aga külakaevust värsket vett ja pesi sellega sandi ilusasti puhtaks.

„Too nüüd lakast penni päält vana hobuse nahk ja kuivata mind sellega."

Tütarlaps võttis aga enda ümbert palaka ja kuivatas sellega. Lõpuks ütles sant:

„Võta nüüd leeaugust tuhka ja keeda mulle sellest putru."

Saunalaps jooksis jälle külasse, palus säält jahu ja keetis päris ilusa pudru.

Nüüd pani sant tütarlapse ette kaks karpi — üks oli ilus ja hiilgav, teine oli tuhm ja tume —, ja käskis võtta ühe karbi endale vaevatasuks. Saunalaps valis tumeda ning tuhmi karbi ja hakkas koju minema. Tee pääl haukusid küla koerad:

„Auh-auh, saunalaps tuleb, kulla- ja hõbedakarp käes!"

Küll hurjutas ja hirmutas laps koeri, aga miski ei aidanud. Kodus võeti emaga karp lahti — oli kulda ja hõbedat täis. Nüüd hakkas saunarahvas elama hästi ja jõukalt.

Seda lugu kuulis ka peretütar. Kohe käskis ta ema saialeiba küpsetada. Laskis endale teha saialeivast kaapekaku ja käskis ütelda: „mine metsa!"

Läks siis ka peretütar metsa poole. Leidis sandi tee äärest, kes palus:

„Ole hää laps, aita mind kraavist välja!"

Häda pärast aitas ta sandi kraavist välja ja viis ta siis lähemasse sauna. Sant palus teda kõike seda teha, mis saunalastki. Karvapäält täitis peretütar sandi soovid. Küttis saunaahju linaluudega, pesi santi virtsaveega ja kuivatas hobusenahaga. Keetis tuhast putru ja küsis siis karpi vaevatasuks. Sant pani ta ette kaks karpi: ühe ilusa ja läikiva, teise tuhmi ning tumeda. Peretütar haaras läikiva karbi ja jooksis kohe kodu poole. Teel haukusid küla koerad:

„Auh-auh, peretütar tuleb, tule- ja tõrvakarp käes!"

Küll meelitas peretütar koeri võileibadega, aga miski ei aidanud. Kodus võeti karp lahti, — tuld ja tõrva tuli välja, kargas tütrele näkku, nii et eluajaks jäid mustad plekid näole.

Imekivi.



üla taga metsa ääres üksikus hurtsikus elas lesk ema oma pojaga. Küllust neil ei olnud, aga nälga ka ei tuntud. Põllulapike andis leiba, lehmast saadi piima.

Poiss oli tasane ja veidi saamatu. Teised külapoisid ei sallinud teda ega võtnud oma seltsi, tema aga arvas:

„Küllap ükskord leian ka mina õnne!"

Ühel päeval saatis ema poisi linna. Andis paar naela võid kaasa, käskis ära müüa ja saadud raha eest endale osta, mis tahab. Poiss müüski või ära ja pidas aru, mis peaks ta saadud raha eest ostma. Vaatas üht ja teist asja, ei leidnud midagi meelepärast ja hakkas juba kodu poole tulema.

Linna värava taga nägi meest, kes tahtis hukata vana kassi. Poisil oli kassist hale, sobitas mehega kaupa ja ostis kassi ära. Kodus ema tõreles esiteks poisiga, miks see vana kassi ostnud, kuid leppis varsti, sest nüüd oli neil üks loom majas rohkem.



Linnavärava taga nägi meest, kes püüdis hukata vana koera.

Teisel nädalal saatis ema jälle poisi linna võid müüma ja lubas nüüdki osta, mida poiss aga soovib. Jälle ei leidnud poiss meelepärast asja ja hakkas tulema. Linnavärava taga nägi meest, kes püüdis hukata vana koera. Poiss andis või eest saadud raha mehele ja sai koera endale. Kodus ütles emale:

„Tõin linnast koera. Ära pahanda, nüüd on meil juba kaks looma juures."

Andis kassile kolde ette tassiga piima ja koerale konte, ise kõneles:

„Pole viga, küllap leiame meiegi kord õnne."

Kolmandal nädalal läks kõik jälle samuti. Müüs või ära, ei leidnud meelepärast asja ja hakkas tulema. Nüüd nägi linnaväravas meest, kes tahtis materdada musta ussi.

„See on majauss," ütles poiss mehele. „Ära seda surma, müü parem mulle."

Mees oli rõõmus, et leidis tühipaljale ussile ostja. Poiss pani ussi põue ja rõõmustas:

„See on majauss, see toob kindlasti õnne."

Kodus oli ema esiteks pahane, et poiss ussi koju tõi, kuid leppis viimaks ka sellega. Eks see ole ka jumalaloom.

Õhtul pani poiss kassi ahjuauku magama, koerale tegi aseme ukse kõrvale, aga ussi võttis enda juurde voodisse. Kui hommikul ärkas, oli küll kass ahjuaugus, koer ukse kõrval, aga voodis ei olnud ussi, vaid ilus tütarlaps. See tänas poissi ja ütles:

„Ole meheks, et mu ostsid ja voodisse magama panid. Seeläbi pääsesin nõidusest. Mina olen kuningatütar, kuri nõid moondas mu ussiks, ma pidin nõidusest siis pääsema, kui mõni noormees mu pääle halastab ja voodisse magama paneb. Sina oled seda teinud. Tänuks kingin sulle imekivi, mis kõik su soovid täidab."

Andis noormehele kivi ja lahkus toast.

Nüüd oli emal ja poisil hää põli. Kõik, mida sooviti, seda muretses imekivi. Ei olnud millestki puudust ega ühtegi muret.

Asjast sai teada mõisahärra, kes oli poisile kade imekivi pärast. Läks ühel päeval küla taha hurtsikusse ja küsis imekivi näha. Poiss ei teadnud aimata midagi paha. Andis kivi härra kätte. Härra pistis aga kivi tasku ja soovis enda kohe kaugele meresaarele toredasse lossi elama.

Nüüd oli poisi kurvastus suur. Kahetses küll, et härrat oli usaldanud, kuid midagi polnud parata.

„Pole viga", ütles ta viimaks, „mul on ju seltsilised kass ja koer. Jagasime üheskoos õnnepäevi, jagame nüüd ka muret."

Andis loomadele süüa, pani kassi magama ahjuauku, koerale tegi aseme ukse kõrvale, ise heitis voodisse.

Öösi võtsid kass ja koer nõuks poissi aidata. Tema päästis nende elu, nüüd on nende kord tänulik olla. Läksid tasakesi hurtsikust välja ja otsustasid ujuda üle mere kaugele saarele, — ehk saab imekivi härra käest kätte.

Hommikul on mõlemad sõbrad mere ääres ja hakkavad ujuma. Ujuvad päeva, ujuvad kaks, ujuvad mitu päeva. Viimaks ühel õhtul jõuavad saarele. Peidavad endid mere kaldale põõsa alla, et siis öösi lähevad lossi.

Härra pidutses sel õhtul hilja ööni. Kesköö oli ammugi möödas, kui härra magama läks. Nüüd tulid sõbrad põõsa alt välja ja hiilisid lossi. Käisid läbi mitu tuba, kustki ei leidnud imekivi. Viimaks tulid härra magamistuppa, ka siin ei olnud kivi. Härra magas suu lahti ja norskas kõvasti. Kass hüppas öölauale ja vaatas härra suhu — sääl imekivi oligi hammaste taga. Härra kartis kivi eest nii, et seda öösi suus hoidis.

Kuidas kivi kätte saada? Kass leidis hää nõu — sülitas härrale suhu; härra hakkas unes läkastama ja köhis kivi välja. Krapsti haaras koer kivi hammaste vahele, ja mõlemad sõbrad katsusid, et lossist välja said.

Nüüd hakati kohe ujuma kodu poole. Esiteks hoidis koer kivi suus; kui ta väsis, hakkas kass kivi hoidma. Nii ujuti rõõmsasti edasi ja kanti kordamööda kivi.

Kui kodurand juba paistma hakkas, mõtles koer:

„Võtan õige kivi kassi käest ära ja viin poisi kätte, siis arvab, et mina see tooja olengi, ja hoolitseb minu eest rohkem.“

Hakkas kassi käest kivi tahtma, aga kass ei andnud, sest ta oli veidi aja eest mõtelnud samu

mõtteid mis koergi. Hakkasid rüselema, kivi kukkus kassi suust merre. Nüüd oli mõlemal häda suur; kahetsesid küll oma tegu, aga midagi polnud parata. Kuidas sa lähed peremehe ette ilma kivita, kas võtabki enam vastu? Mis neist nüüd küll saab?

Hakkasid siis mõlemad haledasti nutma, kuni tuli mere põhjast kala ja küsis, mis neil viga. Sõbrad jutustasid loo ära ja kurtsid, et neil pole enam kuhugi minna.

„Pole viga", ütles kala, „sellega saame hakkama."

Lõi sabaga sulpsu ja ujus mere põhja. Tõi säält imekivi välja ja andis sõprade kätte. Nüüd ei mindud kivi pärast enam tülli, kordamööda kanti seda suus ja anti kodus ühiselt peremehe kätte.

Poiss oli rõõmus, et imekivi jälle kätte sai. Nüüd hoidis ta seda hoolega ja elas õnnelikult kogu eluea. Aga kuhu see imekivi pärast sai, seda ei tea keegi.

Kuidas saunapoiss sai kuningaks.



anasti elasid kauge metsa ääres peremees ja saunamees. Peremehel oli poeg ja saunamehel oli poeg, mõlemad olid päeva päält ühevanused. Ühes nad kasvasid, ühes mängisid ja tegid vallatust.

Saunamehe poeg oli ilus, tugev ja osav; peremehe pojale ei oldud ilu antud, samuti tugevust ega osavust. Muidu oli hää poiss küll ja sobis saunamehe pojaga nii hästi, et üks ilma teiseta midagi ei teinud ega ette võtnud.

Aga kõik kiitsid ikka saunamehe poega, peremehe pojast ei tehtud väljagi. Pikapääle sai peremees saunamehe poja pääle kadedaks ja hakkas koguni kartma, et see pärast tema poja eest kõik ära võtab. Läks siis nõialt nõu küsima, kuidas saunamehe pojast lahti saada. Nõid küsis:

„Kas tahad teda surmata, või muidu eest ära saata?“

Peremees ütles:

„Surmata ei tahaks, kui saaks muidu eest ära saata, et minu poega nähtaks ja tähele pandaks.“

Siis andis nõid mehele hobuoblika ja õpetas:



Kohe võttis vaeslaps luua ja pühkis vanamoori aknaaluse hoolega puhtaks. Säält leidis nii palju marju, et sai vähe ajaga korvi täis. („Peretütar ja vaeslaps".)





Kui saunamees õhtul koju tuli, ei leidnud oma poega kustki, ainult väike kesik tuhnis aia ääres.

„Anna see saunamehe pojale süüa, siis moondub ta seapõrsaks."

Peremees läks koju, andis saunapoisile oblika. See sõi ja moondus kohe seapõrsaks. Kui saunamees õhtul põllult koju tuli, ei leidnud oma poega kustki, ainult väike kesik tuhnis aia ääres. Seegi pistis metsa poole jooksma, niipea kui saunamees õue astus.

Saunamehe poeg elas nüüd seapõrsana metsas. Tuhnis maad, sõi, mis kätte sai, ja magas öösi põõsa all.

Ühel päeval tuli kuningas sinna metsa jahile ja eksis ära. Sai viimaks kokku seapõrsaga, kes hakkas temaga kõnelema päris inimese keeli:

„Juhatan su metsast välja, kui võtad minu kaasa oma lossi."

Kuningas mõtles:

„Imelik on küll seapõrsast lossi viia, aga olgu pääle — on tütrel asjaks, millega mängida."

Oli siis asjaga päri, ja nüüd hakati minema. Seapõrsas vänderdas ees, kuningas läks järel.

Jõuti kuningalossi. Tütrel oli väga hää meel seapõrsast, viis ta kohe oma tuppa ja andis süüa. Ja nüüd nad hakkasidki ühes elama. Kuningatütar mängis seapõrsaga päevad otsa, andis talle süüa oma kausist ja tegi oma tuppa magamisaseme.

Ühel päeval — just aasta sest päevast, millal poiss seaks muudeti — sõitis kuningas kogu perega välja jalutama. Põrsas hakkas kuningatütart paluma:

„Palu oma isa, et lubaks sul mind ka kaasa võtta!“

Kuningas ei olnud esiteks nõus, aga pärast ikka lubas. Sõideti siis linnast välja, kuningas prouaga ees, tütar põrsaga järel. Tee pääl hakkas põrsas jälle paluma:

„Suudle nüüd mind!“

Kuningatütar esiteks ei olnud nõus, et kuidas sa seapõrsast ikka suudled. Aga põrsas käis ikka pääle, et ega seda siis keegi näe kinnises tõllas, et sellega ta teeks suure hääteo. Viimaks hakkas kuningatütar mõtlema, et mis sellest siis ikka on — puhas roosa kärss... ja keegi ei näegi kinnisesse tõlda.

Võttis siis põrsa sülle ja andis talle suud. Vaevalt oli ta seda teinud, kui tõllas enam ei olnudki seapõrsast, oli ilus tugev noormees. Nüüd jutustas noormees, kuidas ta seapõrsaks moondati ja kuidas ta nüüd suudluse läbi jälle inimeseks tagasi saanud.

Kui lossi tagasi sõideti, oli kõigil ilusa noormehe üle häämeel. Noormees jäigi nüüd kuningalossi elama ja sai pärast kuningatütrele meheks. Kui kuningas vanaks jäi ja suri, sai saunapoiss tema asemele kuningaks. Siis otsis ta üles oma isa ja peremehe poja ja tõi nad oma lossi. Isa elas kuningalossis hõlbupäevi, peremehe pojast sai aga kuninga lähem nõuandja. Aga seda kurja peremeest, kes poisi oli seaks moondanud, ta küll oma lossi ei toonud.

Kolm venda.

 anasti elas rikas mees, kel oli suur talu ja muidu jõukas elujärk. Sellel mehel oli kolm poega: kaks vanemat olid targad ja hakkajad, kolmas, noorem, oli veidi saamatu. Vanemad vennad olid uhked ja iseennast täis, noorem oli aga tasane ja hääsüdamlik.

Kui isa suri ja ka ema vanaks jäi, ei teadnud ta, kellele talu pärandada. Seepärast ütles ta ühel päeval poegadele:

„Minge nüüd välja, leidke igaüks endale pruut. Kellel on kõige ilusam pruut ja kes sellelt toob mulle kõige ilusama kleidi kingituseks, see pärib talu.“

Pojad läksid kodunt välja. Kahel vanemal olid pruudid teada, nooremal ei olnud kedagi. Vanemad vennad läksid oma pruutide juurde, noorem ei teadnud kuhugi minna. Ta läks siis teed mööda edasi, kuni jõudis metsa. Istus sääl kivile, hakkas oma asja pärast muretsema ja viimaks nutma.

Kui ta nüüd nii kivil istus ja nuttis, tuli kivi alt välja hall vanamees ja küsis:

„Mis sul on, kulla pojuke, miks sa nutad?“

Poiss jutustas talle oma asja ära. Et neid on kolm venda, ema ei tea kellele talu pärandada, saatis neid pruute otsima ja neilt kingitusi tooma.

Hall vanamees ütles:

„Ära nuta midagi, küll saame asjaga hakkama. Tule aga mulle järele.“

Nüüd nägi noorem vend kivi all maa-aluse käigu. Sinna läks vanamees ees ja poiss järele. Sääl maa all oli tore mõis. Kõik säras kullast ja hõbedast. Aga muid loomi sääl näha ei olnud kui ainult rotte. See oli rottide mõis.

Poisile näidati säng ja kästi magama heita. Poiss heitiski magama. Tüki aja pärast äratati ta jälle üles, anti kätte toredasti meisterdatud kleit ja kästi koju minna. Üteldi veel, et kui poisil edaspidi midagi vaja läheb, siis tulgu jälle sinna.

Rõõmsa meelega läks poiss koju ja andis kingituse ema kätte. Mõne aja pärast tulid ka vanemad vennad ja andsid ära oma kingitused, aga noorema venna toodud kleit oli kõige ilusam.

Ema ei tahtnud talu nooremale pojale anda, saatis kõik uuesti välja ja lubas talu sellele, kes oma pruudilt kõige ilusamad kingad toob.

Vanemad vennad läksid oma pruutide juurde, noorem aga metsa kivi juurde. Istus kivile ja hakkas nutma. Varsti oli hall vanamees sääl, viis ta maa alla ja pani magama. Kui ta jälle üles äratati, olid toredad kingad voodi ees.

Jälle olid noorema venna toodud kingad kõige ilusamad. Ema ei tahtnud aga nüüdki talu temale anda, vaid saatis veel kord kõik välja. Nüüd lubas talu sellele, kes oma pruudilt kõige maitsvama saia toob.

Kolmat korda läksid vennad välja, vanemad vennad oma pruutide juurde, noorem kivi juurde. Nutmise pääle tuli nüüdki hall vanamees välja ja küsis, mis poisil viga. Kui poiss asja ära seletas, ütles taas vanamees:

„Pole viga, lähme aga alla!“

Viis poisi jälle rottide mõisa ja käskis magama heita. Seekord ei tulnud aga poisil und. Vaatas voodist ja nägi, kuidas saia tehti. Suur kari rotte oli künas taigna sees ja sõtkus saia.

„Seda saia ei söö vist küll keegi,“ mõtles poiss endamisi ja jäi siis magama.

Kui sai valmis sai, aeti poiss jälle üles, anti sai kätte ja kästi minna. Kodus leidis ema, et jällegi on noorema venna sai kõige maitsvam. Nüüd ütles ema:

„Ei ole midagi parata, pean talu sulle andma. Aga minge veel kord, tooge igaüks oma pruut siia. Kellel kõige ilusam pruut, see saab kindlasti talu.“

Teised vennad läksid kohe oma pruutide juurde, aga noorem oli hädas — tal ei olnudki pruuti. Tahtis siiski kivialuse vanamehe käest nõu küsida. Läks siis jälle kivi juurde ja hakkas

nutma. Hall vanamees tuli välja, kuulas asjaloo ära ja ütles:

„Pole viga, küllap leiame nõu, lähme aga alla!“

Mindi alla. Sääl võttis hall vanamees vana luuakontsu, pani sellele kuus rotti ette, poisi ja kolm rotti pääle istuma ja saatis tulema.

„Kena lugu küll“, mõtles poiss, „minagi ei mahu siia õieti istuma, kuhu need rotid siis mahuvad?“

Kui veidi maad oli sõidetud, ütles üks rott:

„Oleks see luuakonts tõld ja rotid ees hobused!“

Kohe moondus luuakonts toredaks tõllaks ja rotid uhketeks hobusteks.

Veidikese aja pärast ütles teine rott:

„Oleksin mina pruut, tema peigmees ja teie kahekesi pruutneitsid!“

Kohe moondus ta imeilusaks pruudiks ja teised kaks kenadeks pruutneitsideks. Nüüd ütles veel kolmas:

„Oleksid meil kõigil uhked riided ja hobustel säravad riistad!“

Vaevalt sai ta seda ütelnud, kui kõik nii juhtuski. Nüüd sõitis noorem vend kuuehobuse tõllaga koju, nii ilus pruut kõrval, missugust ema veel polnud näinud. Varsti tulid ka teised vennad oma pruutidega, kuid jahmatasid kõik ega mõistnud enam kolme lugeda: nii ilusat neidu polnud nad eluilmaski näinud.

Nüüd ei viivitanud ka ema ja andis nooremale pojale talu kätte kogu värgiga. Aga noorem poeg ei tahtnudki enam talu, ütles vaid:

„Ma ei tahagi enam teie talu, mul isegi tore mõis!“

Ütles ja istus oma pruudi kõrvale ja sõitis tagasi rotimõisa. Sinna ta jäigi oma ilusa naisega ja hakkas rotte valitsema.



Seitse venda ja seitse õde.



ord elas kaugel metsa põhjas üksikus talus seitse venda. Isa ja ema olid ammu surnud, õdesid neil ei olnud — nii nad elasid üksi ja omaette, naisterahva hingegi ei olnud majas. Kõik kodused tööd ja talitused tegid vennad ise.

Kui kõige noorem vend ka juba mehearuliseks ja naisevõtmiseealiseks oli saanud, hakkasid vennad aru pidama, et peaks õige naised koju tooma. Et aga ligilähedal kellelgi tüdrukuid teadupärast ei olnud, otsustati nii, et kuus vanemat venda lähevad laia maailma naisi otsima, noorem jääb aga koju maja pidama. Teised otsiksid siis väljast igaüks endale naise ja tooksid ka nooremale vennale naise koju.

Sedaviisi jäigi. Kuus vanemat venda seadsid reisipaunad valmis ja läksid teele, noorem jäi koju maja pidama ja naist ootama.

Sammuvad siis vennad kosjateed, käivad läbi mitu valda ja kihelkonda, kuid ei leia seitset neidu, kes oleksid nõus neile tulema. Viimaks

seavad sammud linna poole — sääl rahvast mõnesugust, ehk leiab säält ka sobivad naised.

Lähevad edasi, jõuavad vana saunahurtsiku juurde. Hall vanamees istub hurtsiku lävel ja küsib:

„Kuhu noormehed lähevad?“

„Naisi otsima!“ hüüavad vennad vastu.

„Minge aga minge“, ütleb vanamees, „ja tooge ka mulle naine, olgu aga ilus ja noor.“

Vennad naeravad:

„Vaata kus on vanamees — ise hall nagu öökull, aga ilusat ja noort naist tahab.“

Mehed lähevad edasi, unustavad peagi vanamehe. Varsti jõuavad võõrasse linna. Astuvad esimesse majasse sisse ja räägivad ära oma asja: neid seitse venda, kuus siin, kõige noorem kodus; tahaksid võtta endale naised ja viia koju ka nooremale vennale.

Samas majas ongi peremehel seitse tütart, kõik juba täiearulised ja meheleminemisealised. Vennad hakkavad kosjakaupa sobitama, neiud on nõus tulema. Kõige vanem vend saab kõige vanema õe, teised vanuse järgi nooremad õed, kõige noorem õde läheb kaasa koduse venna tarvis. Kui kaubad koos, hakkavad kuus venda tagasi minema kodu poole, kaasas seitse õde.

Jõutakse saunahurtsiku juurde. Hall vanamees istub jälle lävel. Näeb vendi ja seitset õde, tõuseb lävelt ja läheb vastu, ise rõõmustab:

„Väga hää, et ka mulle naise tõite!“



Kõige noorema õe viib vanamees sauna ja võtab endale naiseks.

„Ära rõõmusta, vanataat," ütlevad vennad. „See pole sinu tarvis, see on meie kõige nooremale vennale, kes on praegu kodus."

Nüüd pomiseb vanamees midagi, siis puudutab oma kepiga esiteks kuut venda, siis kuut vanemat õde, kes kohe moonduvad hallideks kivideks sauna ette. Aga kõige noorema õe viib vanamees sauna ja võtab endale naiseks.

Noorem õde ei taha aga sugugi halli vanamehega elada, muretseb ja kipub ära. Vanamees on kuri ega luba teda minna kuhugi. Pikapääle saab tüdruk teada, et vanamehel ei olegi südant sees, vaid see on kuski mujal, ja et vanamees enne ei sure, kui surmatakse ta süda. Tüdruk hakkab vanameest meelitama, et see ütleks, kus ta süda on. Vanamees ei taha esiti ütelda, viimaks annab järele ja ütleb:

„Et sa nii väga tahad, siis ütlen sulle, kus mu süda on. See on voodis padja sees."

Tüdruk jääb sellega rahule, aga ei usu, et vanamees õigust räägib. Ühel päeval läheb vanamees metsa, tüdruk jääb koju. Ta korjab metsast lilli ja ehib nendega vanamehe padja. Õhtul tuleb vanamees koju, näeb lilledega ehitud patja ja küsib:

„Miks sa padja oled lilledega ehtinud?"

„Rõõmustan vanakese südant," vastab tüdruk.

Vanamees puhkeb naerma:

„Padja sees nüüd kellegi süda!"

Teisel hommikul läheb vanamees jälle metsa, aga tüdruk hakkab paluma, et ta ütleks, kus on ta süda!"

„Kas ma pean sulle seda ütlema?" kahtleb vanamees. „Ütlen siis päälegi: minu süda on ukse sees."

Kui vanamees kodunt ära on, korjab tüdruk kirjusid sulgi ja ehib nendega ukse. Vanamees tuleb õhtul koju, näeb sulgedega ehitud ust ja hakkab jälle naerma:

„Ukse sees nüüd minu süda!"

Nüüd hakkab tüdruk nutma ja nõuab, et vanake ütleks, kus on ta süda. Vanamees tüdineb viimaks päälekäimisest ja seletab:

„Minu süda ei olegi siin, see on ühe linnu sees. See lind elab aga ühes kirikus, mis on siit väga kaugel."

Teisel päeval läheb vanamees jälle kodunt ära, tüdruk jääb üksinda koju. Istub ukse lävel ja peab aru, kuidas vanamehe juurest pääseda.

Selle aja sees tuleb aga kõige noorem vend, kes jäi koju maja pidama, vendi otsima. Jõuab hurtsiku juurde, tüdruk küsib ukselävelt, kuhu noormees läheb ja keda ta otsib.

Noormees jutustab kõik ära, kuidas neid olnud seitse venda ja kuidas kuus läinud laia maailma naisi otsima, jäänud kadunuks ega ole tagasi tulnud tänapäevani.

„Kui asi nii on," ütleb tüdruk, „siis tule tuppa minuga leiba võtma. Ehk leiame nõu."

Viib noormehe tuppa ja jutustab talle, kuidas vennad neile kosja tulnud, kuidas kõik seitse õde vendadega kaasa läinud ja kuidas vanamees nad hallideks kivideks moondanud sauna ette, ainult tema jätnud inimeseks ja võtnud endale naiseks.

„Kui nüüd vanamehest tahame lahti saada," ütleb tüdruk lõpuks, „siis peame kinni püüdma selle linnu, kelle sees on vanamehe süda."

Noormees ei pea pikka aru, otsustab kohe minna otsima seda lindu, kelle sees on vanamehe süda. Võtab tüdrukult teemoona kaasa ja astub edasi. Kui kõht tühjaks läheb, istub mättale, võtab leivakoti seljast ja hakkab sööma, enne aga hüüab:

„Kes minu külaline tahab olla, see tulgu sööma!"

Kohe tuleb metshärg noormehe juurde, heidab kõhuli maha ja hakkab ühes temaga sööma. Pärast sööki ütleb:

„Kui sul kunagi abi peaks tarvis minema, siis kutsu mind." Seepääle kaob härg jälle metsa.

Noormees võtab pauna selga ja läheb edasi. Sammub kuni lõunani, siis avab pauna ja hakkab jälle sööma. Enne aga hüüab metsa:

„Kes minu külaline tahab olla, see tulgu sööma!"

Nüüd tuleb võsastikust suur metssiga ja küsib:

„Kas mind kutsusid?"

Noormees ütleb:

„Kui minu külaline tahad olla, siis võta minuga leiba."

Metssiga hakkab ühes noormehega sööma. Pärast sööki ütleb:

„Kui sul kunagi abi peaks tarvis minema, siis kutsu mind."

Jälle läheb noormees edasi. Kui õhtu kätte jõuab ja ta õhtust söömakorda hakkab pidama, hüüab jällegi metsa:

„Kes minu külaline tahab olla, see tulgu sööma!"

Seekord lendab noormehe juurde maailmatu suur öökull, sööb ühes temaga õhtust ja ütleb lahkudes:

„Kui sul abi tarvis, siis hüüa mind."

Noormees tänab hää lubaduse eest ja heidab puhkama. Järgmisel hommikul reisib jälle edasi. Varsti hakkabki kauge maa tagant see kirik paistma, kuhu ta peab minema. Rõõmsalt sammub noormees edasi. Korraga on aga takistus ees — suur lai jõgi. Mees käib jõe kaldal edasi ja tagasi, kustki ei pääse üle. Viimaks mõtleb poolkogemata:

„Oleks see eilne metshärg siin, kes minuga ühes sõi, küll see jõe tühjaks jooks."

Kohe ongi metshärg sääl, joob jõe tühjaks ja läheb oma teed. Noormees läheb kuivi jalu jõest läbi ja reisib edasi. Jõuab kirikule juba üsna lähedale, kui jälle uus takistus teel: suur kõrge müür ees, ei saa enam edasi.

„Oleks see suur metssiga siin, kes minuga eile ühes lõunat sõi, küll see müüri maha lõhuks," mõtleb jälle noormees.

Vaevalt saab mees niiviisi mõtelnud, kui metssiga ongi sääl ja lõhub müüri nii maha, et sõida läbi või tõllaga.

Nüüd ongi kirik siinsamas. Noormees astub sisse ja hakkab otsima lindu. Sääl ta lendabki kõrgel lae all edasi-tagasi. Mees jookseb siia ja sinna, ei saa kuidagi kätte.

„Oleks nüüd see kull siin, kes eile minuga sõi!" soovib ta viimaks. „Küll see linnu kinni püüaks."

Kohe ongi kull sääl, püüab linnu kinni, toob noormehe kätte ja lendab oma teed.

Noormees võtab linnu tugevasti kaenlasse ja hakkab tuldud teed tagasi minema. Nüüd ta käib tee poole rutemini ära kui tulles. Jõuab saunahurtsiku juurde, vanamees parajasti kodunt ära. Tüdrukul häämeel, et noormees linnu kätte sai — nüüd saavad vanamehest lahti. Ta peidab noormehe kogu linnuga vanamehe sängi alla ja käsib olla vagusi.

Varsti tulebki vanamees koju ja kurdab tüdrukule:

„Mu süda teeb nii haiget, tea kas hakkan õige surema?"

Heidab voodisse ja oigab. Noormees pigistab lindu kõvemini — vanamees aietab ja kurdab, et südamevalu aina kasvab. Viimaks kägistab

noormees voodi all linnu ära, samal ajal sureb ka vanamees voodis.

Nüüd tuleb noorem vend voodi alt välja, võtab vanamehe halli kepi ja puudutab sellega tüdruku õpetuse järgi kive, mis olid sauna ees — kohe on kivid jälle elavad vennad ja õed. Kõik on rõõmsad, tänavad nooremat venda ja õde, kes neid nõidusest päästsid.

Siis... siis jah läksid kõik seitse venda oma naistega koju ja elasid õnnelikult, ja elavad tänapäevalgi, kui nad ära pole surnud.



Pöialpoiss.



lasid kord mees ja naine. Nendel ei olnud last. Naine soovis nii kangesti last ja ohkas ühel päeval:

„Oleks mul ometi poeg, siilipikkunegi, oleksin sellegagi rahul!“

Aasta pärast sündiski naisel poeg. See oli just siilipikkune, nii nagu naine soovinud.

Aastad läksid, isa ja ema jäid vanemaks, aga poeg ei kasvanud karvavõrtki, jäigi siilipikkuseks, nagu oli sündides. Hakati teda seepärast kutsuma Pöialpoisiks. Elas siis Pöialpoiss isa ja ema juures, mängis nende põlvedel ja rõõmustas vanu inimesi, sest teisi lapsi neil enam ei olnud.

Kui Pöialpoiss sai kaheksateistkümne-aastaseks, siis ütles isale:

„Mis ma su juures muidu jõudeleiba söön, pane mind karja. Künnimeest ega puuraiujat minust ei saa.“

„Kuidas sa, väike, karja lähed“, arvas ema, „kaod rohu sisse ära.“

„Ei kao,“ ütles Pöialpoiss. „Köitke mind

musta härja saba külge, siis ei kao kuhugi ja hoian karja hoolega."

Teisel päeval köitiski isa poisi musta härja saba külge ja saatis karja. Hoolega hoidis Pöialpoiss karja: kui õhtul koju tuli, olid kõik loomad alles ja tublisti söönud.

Ühel päeval tuli kuningas sinna metsa jahile ja eksis ära. Jõudis viimaks musta härja juurde ega mõistnud enam kuhugi minna.

Pöialpoiss ütles:

„Juhatan su metsast välja, kui võtad minu endale väimeheks."

Kuningas naeris:

„Vaata, kus mul juhataja!"

Oli siiski asjaga nõus. Pöialpoiss näitas tee kätte, kuningas hakkas minema. Jõudis juba metsa äärele, kui mõtles:

„See oli nüüd küll lubada, ega ma teda seepärast siis väimeheks võta."

Vaevalt sai nii mõtelnud, kui uuesti eksis ja tuli jälle musta härja juurde. Pöialpoiss ütles teist korda:

„Kui võtad minu endale väimeheks, siis juhatan su metsast välja."

Kuningas lubas teist korda. Jälle näitas poiss tee kätte ja kuningas hakkas minema. Jõudis juba metsast välja tee otsale, siis mõtles:

„Jäägu lubadus lubaduseks, väimeheks ma teda ei võta."

Kohe eksis kuningas uuesti ja oli veidi aja pärast jälle musta härja juures. Kolmat korda võttis poiss lubaduse, kolmat korda juhatas kuninga metsast välja; kolmat korda murdis kuningas sõna ja tuli tagasi musta härja juurde.

Nüüd ütles Pöialpoiss:

„Miks sa ei pea oma lubadust? Ikka võtad sõna tagasi, kui oled metsast välja saamas, sedaviisi ei pääsegi metsast välja. Anna oma kindel mehesõna, et võtad mu väimeheks, siis pääsed metsast välja õigele teele."

Nüüd andis kuningas kindla mehesõna ega võtnud seda enam tagasi ja pääses poisi juhatuse järgi metsast välja.

Pöialpoiss ei kõnelnud kodus asjast sõnagi. Aasta pärast ühel talveõhtul vitsutas isa piimapütti, siis palus poiss:

„Isa, tee mulle pirdudest väike saan!"

Isa tegi. Nüüd palus poiss jälle:

„Pane õlekõrtest aisad ja rakenda kukk saani ette."

Isa täitis ka selle soovi. Poiss istus saani ja palus kolmat korda:

„Ava nüüd uks, ma tahan kosja sõita!"

Isa avas ukse, poiss sõitis üle läve välja ja kadus isa-ema silmist enne, kui need jõudsid kolmegi lugeda.

Pöialpoiss sõitis aga otseteed kuninga lossi ja nõudis kuningalt tütart endale naiseks, nagu

see mehesõnaga oli lubatud. Küll oli kuningale see asi vastumeelt, sest kuidas sa annad oma tütre pöialpoisile; kuid parata polnud midagi: oli andnud oma mehesõna.

Tehti siis mõlemale, nii Pöialpoisile kui kuningatütrele uhked pulmariided ja mindi laulatusele. Kõik imestasid ja kahetsesid, miks ilus kuningatütar peab minema Pöialpoisile. Ilus kuningatütar nuttis kirikuski. Aga kui kirikuõpetaja laulatusesõnu luges ja noorpaari käed kokku pani, ei olnudki altari ees kuningatütre kõrval enam pöialpoissi, oli ilus suur noormees. Nüüd oli kõikide rõõm suur, kuningatütrel kadusid pisarad, ta hakkas ilusat noormeest esimesest silmapilgust armastama.

Kui nüüd Pöialpoiss mõne aja oli elanud kuningalossis, siis laskis ühel päeval rakendada hobused uhke tõlla ette, võttis kuningatütre kaasa ja sõitis vaatama oma isa ja ema. Need muretsesid kodus, et oli poeg, küll tilluke, kuid siiski armas, — enam aga ei ole. Sõitis ühel päeval pirrust saaniga uksest välja ja jäigi kadunuks.

Kui Pöialpoiss kuningatütrega kodu uksest sisse astus, ei tundnud teda isa ega ema.

„Ei sina ole meie poeg," ütlesid mõlemad. „Meie poeg oli tilluke, sõitis pirrust saaniga, millel olid õlekõrtest aisad ja kukk hobuseks. Sina oled suur, sõidad uhke tõllaga ja toredate täkkudega."

Nüüd võttis poiss välja isalt saadud pirrust saani ja kuke — kohe tundsid isa ja ema oma poja. Istusid siis kõik tõlda ja sõitsid kuningalossi. Elasid sääl õnnelikult ja elavad ehk praegugi, kui nad pole surnud.



Märkus.

Käesolev muinasjuttude kogu on koostatud Eesti Rahvaluule Arhiivis olevate originaalide järgi. Muinasjuttude sisu ja sündmustik on edasi antud enam-vähem täpsalt originaalide järgi, mõnel juhul on mitu teisendit sulatatud kokku üheks jutuks. Vormi ja sõnastuse on autor andnud vabalt, umbes nii, nagu tema arvates vanad jutustajad võisid jutustada.

Juttude valikus on silmas peetud algkooli nooremat iga.

J. P.

Sisukord.

	Lk.
Jutuõhtud pirrutule valgel	5
Külaliste leib	7
Nälg	10
Leivajatk kadus	12
Sant	16
Kuidas mees varastamise maha jättis	18
Kuidas poiss vandumise järele jättis	21
Kuidas tööjõud kadus	23
Mehe pärisõnn	25
Paradiisilind	27
Võõras kuld	29
Vanaema jutt Lauritsast	32
Jutt Külmamatsist	35
Kaevust saadud õnn	37
Näkk õnnistas vähisaaki	41
Näki särk	43
Kuidas näkk kangast jõkke vedas	46
Kaevunäkk	48
Näkineiul meheks	50
Kuidas sulane näkkide saladused teada sai	54
Näkk sulaseks	57
Näkineiu kingitus	59
Ihasalu mehe naine	61
Haldjad nutavad	63
Haldjas kaitseb noori linde	65
Haldjas karistas metsavahti	68
Metshaldjas karistab noormeest	70
Puuvaras ja metshaldjas	73
Metshaldja tule ääres	75
Ussimägi	77
Ussikuningas	81
Uss helmesteks	83
Jutt mehest, kes teadis ussisõnu	85
Kuidas mees ussikoopast õnne leidis	89
Rahakatel	93
Maa-alune linn	95
Peretütar ja vaeslaps	98
Saunalaps ja peretütar	103
Imekivi	106
Kuidas saunapoiss sai kuningaks	112
Kolm venda	116
Seitse venda ja seitse õde	121
Pöialpoiss	130
Järelsõna	135

Hind 1 kr. 75 s.

Köidetud 12.IX 34.

